

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

До захисту допустити:
Зав. кафедри
«__» _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр» на тему:
«Тіньовий театр як засіб розвитку творчих здібностей дошкільників»

студентки факультету філології
та масових комунікацій
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
освітнього ступеня «Магістр»
Сукманової Н. С.

Науковий керівник:

Тищенко Л. В.,
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри практичної психології

Науковий консультант:

Макаренко Лілія Василівна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти

Рецензент:

Смаковський Юрій Васильович,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної роботи та
інклюзивної освіти Бердянського
державного педагогічного університету

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«__» _____ 2020 р.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку за допомогою театру тіней	11
1.1. Теоретичні основи розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	11
1.2. Значення та характеристика театру тіней: історичний аспект.....	23
1.3. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	31
Висновки до першого розділу	45
Розділ 2. Експериментальна перевірка розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами тіньового театру	47
2.1. Вивчення рівня творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	47
2.2. Методика розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами тіньового театру.....	62
2.3. Порівняльний аналіз експериментальних даних з розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру	73
Висновки до другого розділу	79
Загальні висновки	81
Список використаних джерел	83
Додатки	90

Вступ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку українського суспільства в умовах реорганізації освіти та системи виховання підвищуються вимоги до освітньо-виховного процесу, який, на думку дослідників, міг би забезпечити формування комплексу творчих здібностей особистості. Одним із чинників означеного процесу є формування творчих здібностей, переростання їх в обдарованість.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті головною метою української системи освіти розкрито створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення всебічного розвитку дитини на засадах національної культури і духовності, своєчасне виявлення ранньої обдарованості. У Законі України «Про дошкільну освіту» однією з вимог до змісту дошкільної освіти і його реалізації є утвердження емоційно-ціннісного ставлення до духовної діяльності людини – розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей. У освітній програмі «Я у Світі» також передбачено стратегію розвитку творчих здібностей дошкільників, що є однією з найактуальніших для сучасної педагогічної науки і практики дошкільного виховання.

Як стверджують авторитетні дослідники, дошкільне дитинство – це особливий період у розвитку дитини, коли розвиваються загальні здібності. Період дошкільного дитинства найсприятливіший для художньо-творчого виховання та розвитку особистості. Адже саме у цей період закладається фундамент творчого розвитку особистості.

Визначенню поняття творчої особистості у педагогічній і психологічній літературі приділено достатньо уваги (Б. Ананьєв, І. Бех, Н. Ветлугіна, П. Гальперін, Р. Грановська, І. Зязюн, О. Кононко, В. Котляр, Д. Леонтєв, Я. Пономарьов та інші). Творчу особистість вчені визначають як особистість, межі діяльності якої охоплюють дії від нестандартного розв'язання простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій

індивіда в певній галузі; як Людину, яка володіє певним переліком якостей, а саме рішучістю, умінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, умінням бачити.

Як зазначають науковці, творчість починається з нової ідеї, яка може з'являтися як на основі нової інформації, так і без неї. Щоб дитина могла створити щось нове, вона повинна спиратися на вже відоме, мати матеріал, що зберігається в пам'яті. На думку дослідників, для того щоб діти почали творчо застосовувати отримані ними раніше знання, необхідно, щоб вони відчували потребу у запропонованій ними діяльності. Добре, коли буде організована мотивація до дії. Творчі здібності не тільки виявляються в діяльності, а й формуються в ній. Творчість визначається як діяльність людини, яка створює нові матеріальні і духовні цінності. Тобто, в результаті творчості створюється щось нове, до цього не існуюче.

Поняттю «творчість» дослідники дають широке визначення. Так, філософи визначають творчість як необхідну умову розвитку матерії, утворення її нових форм, разом із виникненням яких змінюються форми творчості.

З іншої сторони, творчість – це процес створення суб'єктивно нового, заснованого на здатності породжувати оригінальні ідеї і використовувати нестандартні способи діяльності. За словами Г. Батіщева, творчість – це здатність створювати будь-яку принципово нову можливість. Поняття природи творчості пов'язане з питанням про критерії творчої діяльності.

Творчість науковці розглядають у різних аспектах: продукт творчості – це створене; процес творчості – як створено; процес підготовки до творчості – як розвивати творчість.

З погляду психології і педагогіки цінним є сам процес творчої роботи, вивчення процесу підготовки до творчості, виявлення форм, методів і засобів розвитку творчості. Дослідники стверджують, що творчість є цілеспрямованою, наполегливою, напруженою працею. Вона вимагає

розумової активності, інтелектуальних здібностей, вольових, емоційних рис і високої працездатності.

Існує також думка, що творчість – це суцільний і безперервний рух, в якому чергуються підйоми, застої, спади. Вищою точкою творчості, його кульмінацією є натхнення, для якого характерний особливий емоційний підйом, ясність і виразність думки.

З'ясовано, що продуктивність творчої уяви залежить від вольових зусиль і є результатом постійної напруженої роботи. Очевидно, що поняття, яке дослідники розглядають, тісним чином пов'язане з «творчою діяльністю». Під творчою діяльністю вони розуміють таку діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове, що приводить до нових знань про світ.

Аналіз літературних джерел свідчить, що у психології розроблялась і продовжує досліджуватися проблема творчих здібностей особистості. Вона характеризується як проблема творчого, продуктивного мислення, на відміну від репродуктивного. Так, у дослідженні О. Матюшкіна підкреслюється роль дорослого у розвитку творчих здібностей дитини. Він звертає увагу на дітей дошкільного віку, в яких виникають запитання стосовно предметів, об'єктів, явищ оточуючого природного й соціального світу. Вчений зазначає, що саме у процесі взаємодії дитини з дорослим відбувається перетворення дитячих запитань у ланку самостійного мислення. Пізнавальна активність дитини є основою її пізнавальної мотивації і, на думку О. Матюшкіна, найбільш загальною характеристикою і розвиваючим механізмом творчості.

Розвиток творчих здібностей сприяє також розвитку особистості дитини в цілому. Як стверджують І. Бех, Л. Виготський, Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Кононко, В. Котляр, Б. Теплов та інші вчені, основою художньо-творчих здібностей є загальні здібності. Якщо дитина вміє аналізувати, порівнювати, спостерігати, розмірковувати, узагальнювати, то у неї, як правило, виявляється високий рівень інтелекту. Така дитина може бути обдарованою і в інших сферах: художній, музичній, сфері соціальних відносин, психомоторної, творчої.

Виходячи з аналізу робіт вітчизняних і зарубіжних психологів були виділені загальні критерії творчих здібностей: готовність до імпровізації, виправдану експресивність, новизну, оригінальність, легкість асоціювання, незалежність думок і оцінок, особливу чутливість. Так, В. Моляко, розкриваючи сутність творчості з позицій психології, зазначає, що «під творчістю розуміють процес створення чогось нового для даного суб'єкта. Тому зрозуміло, що творчість у тій чи іншій формі не є талантом «вибраних», вона доступна кожному. І дитина, яка засвоює нові знання, розв'язує нову, незнайому задачу, і людина, яка виконує нове технічне завдання, і комбайнер, якому потрібно в процесі збирання урожаю врахувати вологість колосся, напрямок вітру – всі вони займаються творчістю, розв'язують творчі задачі» [55, с. 53].

Творчі здібності, як вважають автори ряду робіт, не новий предмет дослідження. Проблема людських здібностей викликала інтерес педагогів у всі часи. Проте в минулому у суспільства не виникало особливої потреби в оволодінні творчими здібностями людини.

У багатьох дослідженнях доказано, що здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, які є умовами успішного здійснення даної діяльності і динаміки оволодіння знаннями, вміннями та навичками. Творчий потенціал закладено й існує у кожній людині. При сприятливих умовах кожна дитина може проявити себе. Розвитку творчості дитини сприяє наявність генетичної основи і умов соціально-педагогічного характеру.

Проаналізувавши різні точки зору з питання про складові творчих здібностей, науковці однотайно виділяють творчу уяву і якість творчого мислення як обов'язкові компоненти творчих здібностей.

Аналіз науково-педагогічної і психологічної літератури з проблеми творчості дозволив зробити висновок щодо багатоаспектності поглядів учених на її природу, структуру, шляхи формування та недостатню розробку питання щодо розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.

Відомо, що розвиток творчих здібностей має значення для всебічного розвитку особистості. Формування творчої особистості науковці розглядають як процес створення умов з метою полегшення, сприяння, стимулювання, активізації розвитку її творчих можливостей. Розвиток творчості дитини дошкільного віку багато в чому залежить від організації освітнього середовища в закладах дошкільної освіти та характеру взаємодії дитини з оточуючими.

Одним з ефективних засобів розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку є театралізована діяльність, яка полягає у власному емоційному вираженні розіграної ролі, а образ народжується з дій персонажа, міміки і змісту реплік.

Як вважають дослідники, найпривабливіший і незаслужено забутий у сучасній освіті є театр тіней. Відмінною рисою театру тіней є умовність образотворчих засобів. Виразні властивості театру тіней досить скупі й обумовлені магічною властивістю тіні перетворювати будь-яку річ на художній образ. Тіньова фігура – це візуальний образ. Вона може трансформуватися, химерно змінюватися на екрані на очах у глядачів. Плоску фігуру у театрі тіней глядачі спостерігають опосередковано, крізь полотно екрану. Вони бачать розмиті тіні від кольорових фігур, або чорний силует. Отже, на екрані створюється ілюзія реальності, а у глядачів з'являється можливість дофантазувати, домислити побачене.

Існує визнана думка, що тіньовий театр є самим романтичним, найзагадковішим видом театрального мистецтва, де об'єднуються елементи театральної постановки, графіки і мультиплікації. На думку дослідників, можливо, саме це робить його настільки привабливим в очах маленьких глядачів.

Про користь тіньового театру говорять не лише педагоги, але і психологи. Вони виступають проти того, щоб діти довго просиджували перед екраном телевізора і комп'ютера. Одна з причин – це закінчене телезображення, яке усилює дитячу фантазію, привчаючи дітей мислити

стандартно. Зовсім інша справа – тіньовий театр. Тут замість готового зображення малята отримують силует, натяк, символ. А значить, дитина може побудувати візуальну картинку самостійно.

Науковці акцентують на тому, що діти стають учасниками різних подій із життя людей, тварин, рослин, беручи участь у тіньових іграх. Це дає їм можливість глибше пізнати навколишній світ. У дітей формується шанобливе ставлення один до одного: вони пізнають радість, пов'язану з подоланням труднощів спілкування, невпевненості в собі. Театральні тіньові ігри збагачують емоційну сферу дітей, вчать їх розуміти свої відчуття й управляти ними. Гра для дошкільників – чарівна призма, крізь яку вони пізнають світ і знаходять своє місце у ньому.

При організації тіньової діяльності враховується психологічна комфортність, яка передбачає зняття всіх стресових чинників; дає деяку розкріпаченість, стимулюючи розвиток духовного потенціалу і творчої активності.

Отже, театр тіней є захоплюючим видом мистецтва, володіє розвиваючим і виховним потенціалом у роботі з дітьми дошкільного віку, допомагає перемогти їм страх темряви та ін. У тіньовому театрі не вимагається яскравих костюмів і складних декорацій. У його основі лежить гра світла і тіні. Як показує практика, театр тіней розвиває фантазію, творчість дітей і дорослих.

Питання, пов'язані з організацією і методикою театралізованої діяльності, представлені в роботах педагогів, учених, методистів (Л. Бочкарева, Л. Ворошніна, Т. Караманенко та ін.). Розглядали театр тіней у закладах дошкільної освіти у своїх роботах такі дослідники як Т. Доронова, І. Ликова, Т. Караманенко та ін.

Актуальність даної роботи визначається потребою у пошуку нових, ефективніших шляхів і способів вирішення завдань навчання, виховання і творчого розвитку дітей старшого віку у сучасних умовах.

Проведений аналіз досліджень дозволяє виділити *протиріччя* між необхідністю розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку і недостатньою розробленістю засобів для реалізації даного процесу.

З даного протиріччя витікає *проблема* дослідження: пошук ефективних засобів розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Отже, актуальність проблеми і виявлене протиріччя зумовили вибір теми дослідження **«Театр тіней як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку»**.

Об'єкт дослідження: розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: театралізована діяльність як чинник формування дитячої особистості через тіньовий театр.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити методику розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми дослідження у філософській, психолого-педагогічній літературі, уточнити поняття «творчість», «творчі здібності», «тіньовий театр».

2. Підібрати діагностичні методики і визначити рівень розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити та експериментально перевірити запропоновану систему роботи, узагальнити отримані результати.

У ході дослідження було висунуто *припущення* про те, що театр тіней може бути ефективним засобом розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку, оскільки:

– використання ігрової методики театралізованої діяльності при проведенні етюдів буде сприяти створенню нових образів;

– робота над тіньовою виставою буде спонукати проявлення самостійності у виборі ролі, сюжету, засобів перетворення; надавати

можливість для експериментування при створенні образу;

– тіньовий театр є джерелом розвитку відчуттів, переживань та емоційних відкриттів дитини; дозволяє вирішувати педагогічні завдання, у тому числі, розвиток художнього смаку, творчі здібності, формування стійкого інтересу до театрального мистецтва.

Методи педагогічного дослідження:

– теоретичні (аналіз і синтез, порівняння, узагальнення) для з'ясування сучасного стану теорії і практики досліджуваної проблеми;

– емпіричні: педагогічний експеримент, бесіда, тестування, анкетування;

– методи математичної статистики.

Практичне значення магістерської роботи полягає у тому, що розроблена нами система розвитку творчих здібностей у старших дошкільників засобами тіньового театру може бути використана вихователями в закладах дошкільної освіти, студентами-практикантами під час педагогічної практики.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення роботи знайшли своє віддзеркалення у тезах на Всеукраїнській Інтернет-конференції викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених «Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід», яка відбулася 27 листопада 2020 року на базі кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота виконувалася на базі Комунального дошкільного навчального закладу комбінованого типу «Ясла – садок № 46 «Казка» Маріупольської міської ради Донецької області.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок. Додатки викладено на 4 сторінках. У списку використаних джерел 80 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕАТРУ ТІНЕЙ

1.1. Теоретичні основи розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Розвиток української держави зумовлює необхідність виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на зміни обставин і самим їх творити.

У Законі України «Про дошкільну освіту» звертається увага на підвищення розвитку творчого потенціалу дитини як засобу формування її духовного світу, національної свідомості, морально-етичних ідеалів.

Як стверджують дослідники, творчість – процес багатосторонній (Р. Борщ, І. Зязюн, В. Котляр, Д. Самойлик та ін.) [15]. У творчості особливого значення набувають соціальні, а також особисті (психологічні якості особистості, її характер, сила волі, винахідливість, досвід, інтелект, розум, інтуїція, уява та ін.).

В Енциклопедії епістемології і філософії науки творчість визначається як категорія філософії, психології і культури, що виражає собою найважливіший сенс людської діяльності.

У короткому філософському словнику під редакцією А. Алексеєва творчість визначається як діяльність суспільства, соціальних груп, класів, окремих особистостей, у ході якої створюється щось нове. Творчість – це творення нового в інтересах соціального прогресу, зростання ступеня свободи людини, гуманізації суспільних відносин, що забезпечують всебічний гармонійний розвиток особистості.

Одним із питань філософії є дослідження про сутність творчості і творчої діяльності. У різні історичні епохи філософські школи творчість і творчу діяльність бачили по-різному.

Питанням творчості цікавилися стародавні філософи: Аристотель, Лукрецій, Сенека. На думку Платона, всякий перехід від небуття до буття – це творчість, і, отже, створення будь-яких творів мистецтва і ремесла можна назвати творчістю, а всіх творців – їх творцями.

Західні філософи теж зверталися до проблем творчості. Так у момент переходу від Ренесансу до Освіти в Західній філософії з'явилася думка про те, що людина є творча істота, здатна змінювати світ і творити самого себе. Значними роботами з проблем творчості стали роботи німецького філософа ХІХ ст. Гегеля, який визначав творчість як індивідуальні зусилля людей. На його думку, все, що роблять люди, є здійснення цілей світового духу, який незримо диригує історією.

Поняття «творчість» широко використовується у повсякденному житті та у науковій літературі. Проте існують труднощі щодо визначення його сутності. Зокрема, у «Сучасному філософському словнику» зміст поняття «творчість» означає діяльність людини, в якій вона створює нові об'єкти та якості, схеми поведінки й спілкування, нові образи та знання.

Досліджуючи філософські аспекти визначення творчості, В. Цапок наголошує, що творчість веде до розвитку особистості, до її самореалізації у процесі створення матеріальних і духовних цінностей. З філософської точки зору, як зазначає А. Спіркін, творчість можна визначити як мислення і практичну діяльність, результатом яких є створення оригінальних, неповторних цінностей, установлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури.

Займалися питанням творчості і психологи. Так, О. Кульчицька вважає, що творчість – це суто людська діяльність. На її думку, це не лише створення суспільне значущого продукту. Творчістю вона називає «відкриття», які людина робить особисто для себе; творчими є майже всі психічні процеси, за винятком автоматизованих дій.

А. Маслоу пояснює, що творчість – це потреба в самоактуалізації, повній і вільній реалізації своїх здібностей і життєвих можливостей.

Аналізуючи наведені визначення, вчені зробили висновок, що творчість – це людська діяльність, у процесі якої особистість, задовольняючи потреби в реалізації своїх здібностей, створює нові знання, об'єкти, схеми поведінки, робить власні «відкриття». Слід зауважити, що дослідники звертають увагу на «нове», яке стосується тільки конкретно взятої людини, захопленої творчим процесом. На їх думку, не все нове для певної людини є таким для людської культури, накопиченої в результаті суспільно-історичного розвитку людства. Отже, йдеться про відносний характер нового, оскільки воно може мати елементи вже відомого у незвичному поєднанні чи способі використання.

У «Педагогічній енциклопедії» зазначено, що творчість є вищою формою активності та самодіяльності людини.

У психолого-педагогічній літературі (М. Данилов, В. Кузін, А. Люблінська) вказується, що творчість має свою структуру й включає в себе два процеси: творчу діяльність і продукт творчої діяльності.

Відомо, що природа творчості пов'язана з поглядом на питання про появу чогось нового. Як зазначають дослідники, творчість включає в себе момент непередбаченості, невизначеності (В. Виготський, О. Кононко, С. Науменко та ін.). Вона наповнюється уявою, інтуїцією, свіжістю новизни. В особистості загострюється здатність до несподіваних рішень, незвичайно осягнення дійсності. Саме ця особлива стадія натхненності звичних професійних прийомів і правил формує готовність до несподіваних поворотів, які проявляються в умінні діяти у зовсім непередбачених обставинах.

Внутрішнім потягом творчості, як стверджують науковці, стає особливий динамізм усіх якостей і властивостей особистості, здатних реалізуватись у конкретному творчому акті. Саме цей динамізм і є основним змістом поняття, який дослідники називають творчим потенціалом.

Як показують багато численні дослідження, значення творчості різноманітні і охоплюють сфери особистості, процесу, результату.

Дослідниками доведено, що творчість – це діяльність. Слід зазначити, що творча діяльність людини ґрунтується на пізнавальних здібностях, тому що творчі компоненти є у складі чуттєвих уявлень, а також у системі розумових образів і понять. Творчість, на думку науковців, визначається як процес людської діяльності, що створює щось якісно нове, індивідуальне, неповторне, оригінальне.

Але одні дослідники говорять про творчість як розумову і практичну діяльність, результатом якої є створення оригінальних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури. Інші дослідники звертають увагу на творчість як продуктивну людську діяльність, здатну породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства та виховання людини.

З іншої сторони, трактуючи продуктивну діяльність як творчу діяльність, науковці виділяють характерні ознаки: корисність (або цінність) та новизну (або оригінальність). При цьому вони уточнюють, що корисність не є специфічною ознакою саме творчої діяльності, вона властива і репродуктивній діяльності. Враховуючи, що недооцінка корисності може звести нанівець творчі зусилля, відмітною ознакою творчості дослідники вважають новизну, тобто оригінальність.

Отже, творчою діяльністю науковці називають таку діяльність людини, яка створює щось нове, неповторне. Види творчості визначаються за характером конкретної творчої діяльності, а саме: творчість винахідника, організатора; наукова, художня творчість.

У 90-х роках ХХ століття з'явилися автори з неординарними поглядами, альтернативними авторські програми, різноманітними технологіями.

Появилися два напрями, прибічники яких бачили по-різному шляхи досягнення активізації дитячої творчості, розвитку природних нахилів, творчих здібностей, а саме:

– перший напрямок – до творчості через навчання (В. Котляр, В. Ждан, Н. Кириченко, Г. Підкурманна та інші);

– другий – до творчості через емоції, почуття, через формування у дитини естетичного ставлення до довкілля (Е. Белкіна, Н. Ветлугіна, О. Дронова, С. Науменко, О. Трусова, Л. Шульга та інші).

Якщо спочатку відмінності у поглядах авторів обох напрямів були помітними, то з часом ця межа між ними стерлася. На сучасному етапі представники другого напрямку говорять про значення навчально-практичних знань і пропонують їх як обов'язковий етап, що передує творчому процесові. Інші дослідники, які вбачають основний засіб розвитку творчості дошкільнят у формуванні спеціальних умінь та навичок, увагу приділяють чинникам впливу на емоційну сферу дитини, що відіграє чималу роль у розкритті її творчого потенціалу.

Шляхи ефективного розвитку творчих здібностей дитини протягом ХХ століття досліджували психологи і педагоги М. Арнаудов, Р. Арнхейм, Л. Виготський, В. Левін, О. Лук, О. Никифорова, Б. Теплов, П. Якобсон та ін. Чималий внесок у розробку психологічних принципів творчого розвитку дітей віку внесли Л. Венгер, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Запорожець та ін.

Разом із тим, як відмічають науковці, серйозними перешкодами у справі впровадження новітніх методів і прийомів розвитку творчих здібностей дітей є

по-перше, тривалий перехід з авторитарної до особистісно-орієнтованої моделі взаємодії педагога з вихованцем, який реалізовано не у всіх закладах дошкільної освіти;

по-друге, недостатня розробленість системи роботи з розвитку творчих здібностей, особливо, що стосується роботи з дітьми, які мають вади психофізичного розвитку.

Науковцями доведено, що формування творчих здібностей старших дошкільників пов'язане з їх уміннями емоційно й образно, оригінально і доцільно використовувати образні вислови, емоційно-експресивну палітру мовлення для вираження власного емоційно-оцінного ставлення до сприйнятого. У процесі формування творчих здібностей засобами театралізованої діяльності дітей дослідники вбачають важливу підставу, умови і засоби успішного результату до виховання гармонійної людини.

Відомо, що прояви творчих здібностей старших дошкільників характеризуються емоційністю, асоціативністю, емоційною пам'яттю, емоційно-емпатичною чутливістю, експресивністю, цілісністю. Як стверджують дослідники, емоційно-творчий відгук передає насолоду від сприйнятого твору літературного мистецтва, активне ставлення до нього (А. Богуш, Н. Гавриш та ін.). Діти здатні не тільки усвідомлювати почуття автора, але й указувати, за допомогою яких зображальних засобів їм вдалося передати відповідний емоційний настрій.

Світова психологічна думка пропонує методики роботи з дітьми, що знайшли теоретичне та практичне підтвердження. Проте їх застосування в умовах традиційного закладу дошкільної освіти, на думку вчених, вимагає попередньої апробації, адаптації з урахуванням вітчизняного менталітету, особливостей системи навчання й індивіда, так і суспільства у цілому.

Дослідники вважають, що одним із головних напрямів процесу навчання є перетворення взаємодії суб'єктів навчального процесу у засіб формування, розвитку і саморозвитку особистостей. Так, В. Сухомлинський підкреслював, що особистість дитини – це більше результат саморозвитку, ніж регульованого розвитку, а психологічним механізмом сприяння цьому саморозвитку є психічний стан злиття впливу дорослого й активності дитини з переважанням останньої.

Як показують результати досліджень, за таких умов тільки ті психолого-педагогічні концепції, які пропонують суб'єктам навчального процесу психолого-педагогічні механізми самовдосконалення та прилучення

до творчого процесу особистісної самореалізації, можуть вважатися гуманістичними, незалежно від наявності чи відсутності в них цієї назви.

У контексті дослідження проблеми розвитку творчих здібностей у дошкільному віці важливою для нас є думка Л. Виготського, який вважає творчість постійним супутником дитячого розвитку, результатом якої є ініціативність і самостійність мислення, здатність до самовираження у творчому акті. Вчений зауважує, що найвищий прояв творчості доступний лише обраним геніям людства. У буденному житті творчість є необхідною умовою існування, і все, що виходить за межі рутини і в ньому міститься щось нове, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини.

Існує визнана думка, що кожна людина характеризується своїм унікальним набором якостей, які визначають рівень її творчих досягнень та можливостей. Особливого значення у процесі творчості набувають, як показують матеріали наукових досліджень, соціальні й особистісні чинники, зокрема такі, як характер, сила волі, винахідливість, пристрасть, завзятість, наполегливість, вміння забезпечити регулярність і ритмічність розумової праці.

Тобто, здатність людини до творчості не характеризується якоюсь однією конкретною здібністю. Це інтегративна якість особистості, що відображає її особливу внутрішню структуру: спрямованість, певні психічні процеси, характерологічні якості та вміння.

З іншої сторони, слід підкреслити, що за сприятливих умов життя і правильного виховання у дітей під час виконання різних видів діяльності інтенсивно розвивається синтетичне сприймання простору і часу, образне мислення, творча уява – психічні процеси, які необхідні не лише дошкільнику, а й дорослій людині (Л. Виготський, І. Зязюн, О. Кононко, Б. Теплов та ін.). Якщо ці процеси не будуть належно сформовані у дошкільному віці, у подальшому, на думку вчених, цю прогалину буде неможливо заповнити. Адже недоліки розвитку в дошкільному віці

проявляються у шкільному періоді, у подальшому житті людини. Тому, дослідники рекомендують, перш за все, формувати психічні процеси й якості, які інтенсивно розвиваються на цьому віковому етапі, без яких не обійтися зрілій особистості.

Результати досліджень творчого мислення дітей дошкільного віку показали можливість виявлення якісної характеристики творчого потенціалу, показниками якого є кількісні та якісні характеристики творчої діяльності: продуктивність, оригінальність, гнучкість. На думку науковців, високий творчий потенціал обумовлений переважним розвитком одного або двох компонентів творчого мислення (В. Котляр).

Необхідно зазначити, що в різні вікові періоди дитини співвідношення значущих для розвитку видів діяльності змінюється. Вид діяльності, який у певний період забезпечує головні досягнення у розвитку дитини, є провідним. У дошкільному дитинстві дослідники виділили:

1) емоційне й емоційно-предметне спілкування з дорослими, яке збагачує дитину новими враженнями, формує перші уявлення про найближче середовище;

2) предметну діяльність, яка істотно впливає на розвиток усіх пізнавальних процесів, сприяє формуванню цілей і мотивів поведінки, засвоєнню початкових знань про предмети та дії з ними;

3) гру, в якій динамічно розвивається соціальна, пізнавальна активність дошкільника; засвоюються різні способи дій, знання про властивості й ознаки предметів, зв'язки між предметами й явищами; набуваються соціальні навички міжособистісних відносин, розвивається творча уява;

4) продуктивні види діяльності, які дають багатий матеріал для розвитку конструктивного мислення, уяви, художніх здібностей, уміння ставити мету і досягати її, обирати засоби здійснення задуму;

5) працю, як чинник розвитку наполегливості, суспільної спрямованості особистості, почуття власної гідності та обов'язку, уміння аналізувати корисність своєї роботи;

б) навчальну діяльність, у процесі якої збагачуються розумові та практичні вміння.

Все більше розповсюдження одержує вирішення проблеми розвитку творчих здібностей, яке потребує розгляду особливостей психічного та фізичного розвитку дітей дошкільного віку. Адже необхідною умовою досягнення ефективності навчально-виховної діяльності є розробка стратегій викладання з урахуванням вікових можливостей дитини.

Зважаючи на психофізіологічні особливості дитини-дошкільника, зупинимося на особливостях дитячої творчості. Аналіз праць науковців Л. Виготського, Б. Теплова та ін. дозволяє стверджувати, що:

- творчі прояви в дитини спостерігаються досить рано. Це зумовлено тим, що кожна дитина індивідуальна;
- для дитячої творчості характерними є непередбачуваність, спонтанність;
- у будь-якій якій діяльності, включаючи і творчу, дитині властиві всеохоплююча допитливість, постійне дослідження цілого світу;
- дитині властиве бажання читати чи слухати казки, вірші, музику, знайомитися картинами видатних художників, загалом – до мистецтва;
- дитяча творчість, яка пов'язана з грою, є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку;
- творчість вимагає створення певних умов, за яких дитина почуватиметься вільною від впливу дорослого;
- креативність є однією з базових характеристик дитини дошкільного віку. Вона характеризує активну позицію особистості, готовність ухвалювати миттєві рішення; допитливість, здатність коментувати процес і результати діяльності; стійку мотивацію досягнень, розвинену уяву, а також здатність до створення творчого образу, який характеризується оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю.

Отже, розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку потребує розробки відповідної методики та впровадження її у практику.

Разом із здібностями, як бачимо, до творчості науковці відносять явище креативності. До ознак креативності вони відносять наявність інтелекту й ініціативи; відкритість досвіду, чутливість до нового; уміння бачити та вирішувати проблеми. Дослідники стверджують, що ця якість особистості:

а) реалізується у процесі творчості та виступає її мотиваційною основою;

б) розвивається та формується залежно від особливостей і умов її протікання.

Дане положення підтверджує розгорнуте дослідження, яке провела С. Сисоєва. Вона доводить, що самостійна та динамічна система творчих якостей пов'язана з інтелектом, умовами розвитку. Така система формується, розвивається і проявляється у творчій діяльності та забезпечує розвивальну взаємодію особистості з навколишньою дійсністю.

З огляду на це, науковці визначають творчу особистість як креативну, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідні в актуалізації творчого потенціалу людини додаткові мотиви, особисті утворення, здібності, що сприяють досягненню творчих результатів у різних видах творчої діяльності.

Як бачимо, творчі здібності людини науковці називають креативністю. Виявляють креативність в мисленні, почуттях, окремих видах діяльності. Вона характеризує особистість у цілому або її окремі сторони.

Дослідники впевнені, що за сприятливих умов життя і правильного виховання у дітей під час виконання різних видів діяльності розвивається синтетичне сприймання простору і часу, образне мислення, творча уява. Ці психічні процеси необхідні не лише дитині дошкільного віку, а й дорослій людині.

Останнім часом науковці приділяють увагу спеціальним розробкам, спрямованим на подальше вивчення проблеми обдарованості, творчої діяльності, потенціалу людини. Поряд із базовими поняттями «обдарованість», «здібності», «талант», дослідники виділяють поняття

«творчий потенціал», що поєднує «потенційні здібності» дитини як рівень їхнього розвитку. На їх думку, психологічна структура творчого потенціалу, що може характеризуватися різними рівнями виявлення загальної обдарованості й творчих можливостей, збігається з основними структурними елементами творчості, обдарованості, творчого розвитку.

Аналіз науково-педагогічної і психологічної літератури з проблеми творчості дозволив науковцям зробити висновок щодо багатоаспектності поглядів на її природу, структуру, шляхи формування та недостатню розробку питання щодо розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.

Психологічні дослідження Л. Венгера, Л. Виготського, О. Запорожця, Г. Костюка та ін. довели, що у процесі психічного розвитку дитини відбувається поетапне формування ієрархічної системи психічних якостей людської особистості. На їх думку, результати даного розвитку залежать від своєчасності формування кожного рівня цієї системи. Тому вченими висунуто концепцію ампліфікації дитячого розвитку, що ґрунтується на знаннях про особливості кожного етапу дошкільного дитинства.

Отже, як показує аналіз науково-педагогічної і психологічної літератури розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку можливий за таких умов:

- забезпечення особистісно-орієнтованого характеру педагогічної взаємодопомоги;
- педагогічне стимулювання творчої самореалізації у процесі ігрової діяльності, створення емоційно сприятливого навчально-виховного середовища;
- поетапність включення дошкільників у творчу діяльність;
- введення елементів інтеграції різних видів мистецтва у навчально-виховний процес;
- дотримання принципів системності, домінантності та варіативності;

– застосування розроблених форм, методів і засобів навчання; дотримання технології проведення заняття.

1.2. Значення та характеристика театру тіней: історичний аспект.

Значення тіньового театру в житті кожної людини велике. У педагогічній літературі можна познайомитися з визначенням театру тіней. Так, дослідники І. Ликова, В. Шипунова та ін. пояснюють, що тіньовий театр – це театр видовища, в якому сюжет розкривається за допомогою динамічних кадрів-картин, спроектованих на екрані плоскими фігурками з картону, шкіри або особливих кольорових плівок, які управляються артистами за допомогою паличок, прикріплених до ляльок (або управління за допомогою ниток).

Виявляється, тіні відтворюють фантастичні, фольклорні або міфологічні сюжети. Стель і культурні особливості незвичайних п'єс тіньового театру залежать від країни, де проводяться виступи.

Вчені дослідили, що перші тіньові лялькові вистави різні народи світу пов'язують з магією, заклинаннями, заговорами. Багато років люди за допомогою світла, темряви й екрану перетворюють легенди у реальність (Л. Артемова, О. Аматыєва, О. Березіна, О. Олійник, Н. Сиротич та ін.). Історія тіньового театру у різних країнах різна.

Як зазначають науковці А. Авдєєв, С. Кузнєцова та ін., Яванський, Малайський, Індонезійський театр виникли з ритуалу поклоніння померлим предкам. Розглянемо деякі з них більш докладно.

Так, в Індонезії вистави тіньового лялькового театру є одним із найулюбленіших видів мистецтва. Ще у VIII ст. у цій країні вистави розігрувалися для пропаганди ідей і цінностей індуїзму. На сучасному етапі Індонезія дбайливо відносить до своїх культурних традицій.

Як стверджують дослідники І. Ликова, В. Шипунова та ін., яванський театр тіней виник на основі ритуалу поклоніння померлим предкам. Існувало повір'я, що люди, які пішли у світ інший, мають магічну силу і можуть допомагати живим. Голова сім'ї власного будинку викликав душі померлих предків, задобрюючи їх гостинцями. Для цього виготовлялися спеціальні фігурки, в які вони повинні були вселитися. Спочатку яванський театр тіней був у кожному будинку. Самі душі померлих представлялися багатьом народам світу у вигляді тіней. Так, на думку дослідників, виник один із оригінальних видів театрального видовища – тіньовий театр.

Слово «ваянг» означає всяке театральне мистецтво, але воно також означає і «тінь». Тому назву театру тіней переводять і як «театр тіні богів», або «театр померлих предків». Як зазначають дослідники, театр тіней «ваянг» проповідує життєву мудрість, ідеї вірності і справедливості, філософські істини, ідеали добра. Ляльки тіньового театру виразні, тому можна швидко відрізнити персонажів добрих від злих. Текст для індонезійців не читали, бо сюжети були знайомі усім.

Вважається, що «ваянг» виник у XI столітті разом із підйомом індонезійської літератури. Що стосується традицій та особливостей «тіньових вистав», то на думку науковців, вони практично не змінилися: глядачі сидять по обидві сторони екрану, одна людина управляє дієм; оповідання супроводжується грою оркестру.

Дослідники виділяють два різновиди індонезійського театру, які снують:

- ваянг-куліт (wayang- означає будь-яке видовище, дослівно перекладається як «лялька», kulit – «буйволова шкіра») з плоскими маріонетками з шкіри буйвола;

- ваянг-голек – з об'ємними маріонетками.

У подальшому з'явилися певні сюжети з постійними персонажами. Вистава тривала від заходу до світанку. У зв'язку з позначенням місця дії та

для більшої достовірності у давньому ваянг-куліте почали використовувати декорації. Розповідь актора була сумішшю магії і реальності.

Наступний етап – це поява спеціальної професії «водій ляльок». Називали його «далангом». Ляльковод оспівував подвиги предків, складав героїчні оповіді та хвалебні гімни. Дослідники стверджують, що ляльковод-даланга прирівнювали до звання священика. Він був справжнім віртуозом, показуючи виставу. Добрих персонажів даланг розташовував праворуч від себе, злих – ліворуч, у центрі знаходилося символічне дерево життя. Ляльководи в Індонезії були шановними людьми. Деяким із них навіть дозволено було давати вистави при палаці султана або на прийомі у президента країни. Дослідники виділяють Кі Мантеб Сударсоно – одного з найвідоміших далангов у сучасній Індонезії. Його рекорд за тривалістю безперервного показу складав 24 години і 28 хвилин. На думку науковців, індонезійський театр «ваянг» для розумних людей-інтелектуалів.

Звісно, що з покоління в покоління, століття за століттям «гра лялькою» увійшла не тільки до релігійної, магічної, але і до художньої сфери життя людини.

Багаточисленні дослідження науковців показують, що найбільшого поширення театр тіней набув у народів Азії і Близького Сходу. Китайський театр тіней – один із видів театрального лялькового мистецтва. Вважається, що саме в Піднебесній з'явився перший театр тіней. Вперше він появився ще за династії Тан (618 – 907 рр.). Із часів династії Сун (960 – 1279 рр.) здобув розквіт і дуже поширився по всьому Китаю. Для китайського театру характерне звернення до фольклору. Фігурки виготовлялися з баранячої, осяччої або мавпячої шкіри. У окремих випадках із кольорового паперу. Китайський театр називали світлотіньовим, тому що фігурки персонажів прикрашали різнокольоровим шовком.

Як зазначають науковці, ляльками управляли за допомогою трьох спиць, які кріпилися на зап'ястях (А. Авдеєв, С. Кузнєцова та ін.). Тіньові

ляльки були рухливі в основних суглобах рук і ніг. До цих пір у Китаї існує безліч різних тіньових театрів.

Щодо китайської легенди відносно походження театру тіней, то вона сумно-романтична, а саме: китайський імператор сумував за померлою дружиною. На думку дослідників, завдяки особистій трагедії імператора, засмученого смертю дружини, виник такий неабиякий вид мистецтва. Вся річ у тому, що сановник, який спостерігав як діти на вулиці грають з власною тінню, вирішив так само утішити імператора. Щоб розважити його, піддані імператора придумали показати тінь дружини за ширмою. Правитель був приголомшений, побачивши «ожилу» тінь коханої. Так з'явилася форма візуального мистецтва – тіньового театру. Потім появились сюжети з постійними персонажами-ляльками, декораціями.

Дослідники І. Ликова, В. Шипунова та ін., доводять, що театр тіней поширювався по всіх провінціях Китаю досить швидко. Перші фігурки малювали на рисовому папері й ущільнювали осяччою шкірою. Для управління використовувалися бамбукові, дерев'яні або металеві палички. У ті часи оригінальний тіньовий театр називали «Люй Пі-ін», що у перекладі означає «фігурки з осяччої шкіри». Чарівні вистави під традиційну музику, на думку науковців, швидко знайшли заслужену популярність. Ляльководи і музиканти працювали пліч-о-пліч, оживляючи народні казки і притчі.

У багатьох дослідженнях підкреслюється, що новий прилив інтересу до тіньових вистав знову виник на початку 90-х рр. XIX ст. На початку XX століття мода на «китайські тіні» згасла.

Нині Китай обговорює можливість включення національного театру тіней у Список Всесвітньої спадщини. Власті підкреслюють, що такий театр – особлива форма мистецтва, що має велику історико-культурну цінність. Щоб зберегти для майбутніх поколінь культурну спадщину предків, у Китаї було запропоновано взяти цей вид театрального мистецтва під охорону ЮНЕСКО. Шкіряні фігурки китайських старовинних вистав є експонатами у

деяких зарубіжних музеях. Так, ляльки які зберігаються у німецькому музеї, досі не втратили свій колір, хоча їм вже 1200 років.

На думку дослідників С. Кузнецової, І. Ликова, В. Шипунова та ін., найвищої форми театр тіней досяг за часів імперії Османа. Саме у цей час по Великому Шовковому шляху театр добрався до Туреччини. Науковці стверджують, що мистецтво турецького театру тіней засноване на пригодах одного персонажа. Це був чоловік із величезним носом і великими чорними очима. Ім'я його – Карагіозіс, що означає «чорне око». Його прообразом був турецький коваль, забіяка і задира, який жив в XIV столітті при дворі султана Орхана і працював на зведенні мечеті. Карагіозісу і його товаришу більше подобалося говорити, обговорювати своїх сусідів, ніж добре працювати. Дізнавшись про це, султан прийняв рішення обох стратити, але пізніше за цей наказ розкаявся. Тоді один із приближених султана вирішив виготовити фігурки друзів і показати міні-вистави, які усім сподобалися. Як зазначають дослідники, з того часу такі п'єси завжди показувала одна людина, управляючи силуетами й озвучуючи всіх персонажів, змінюючи голос.

У наступних століттях театр тіней у Туреччині отримав широке визнання. Починаючи з XVI століття Карагоз (безперечний весельчак і добродушний невдаха) став частим гостем на святкових виставах. Тіньові гумористичні п'єски розігрувались у приватних будинках, кав'ярнях, на вулицях і площах. Але найцікавішим, як зазначають дослідники, було те, що постановки такого театру тіней стали повною імпрровізацією. Актори виступали по ситуації, в залежності від настрою глядачів.

Пізніше один із видів турецького театру тіней стали називати – «карагоз». Вистави проходили навіть при дворі султана. З часом прихильність правителя і народне визнання дозволили лялькарям організувати свою власну гільдію. Із робіт дослідників І. Ликова, В. Шипунова та ін., видно, що дотепні сюжети нехитрих п'єс карагоза були живим втіленням міської сатири. У даний час традиційний театр тіней прийшов до занепаду, його витіснило кіно і телебачення. Нині виступи

карагоза у Туреччині можна побачити лише на великих святах.

Відомо, що, крім дослідників, які вели пошукову роботу з історії розвитку тіньового театру, видатні композитори також приділяли увагу театру. Вони писали опери спеціально для лялькових театрів, а саме:

- одна з улюблених опер лялькарів усього світу є «Чарівна флейта» Моцарта. Артисти театру співають, грають і танцюють на пуантах, управляючи ляльками. У виставі розгортається справжня «лялькова феєрія»: планшетні і тростинні ляльки, маски і театр тіней;

- між реальністю і міфом – багатоликий сумний хор, який представлений ляльководами і ляльками в опері «Іфігенія у тавриді» Глюка;

- майже всі опери Гайдна з німецьким текстом створені для популярного у XVIII столітті лялькового театру. Будь-яка музика, виконана маріонетками, надавала комічний пародійний відтінок із-за карикатурної природи ляльок. Автори лялькових опер створювали фантастичні видовищні вистави з чарівниками, казковими королями і королівствами, історичними персонажами («Дідона» Бадера-Гайдна).

Цікаво взнати про те, що захоплювався театром тіней і Гьоте, влаштуовуючи на своєму дні народженні вистави з «тіньовими показами».

У наш час тіньовий театр набув поширення. Тіньові театри стали з'являтися в Європі, Канаді, США. Особливою популярністю користується естрадний тіньовий театр артиста з Австралії Брадшоу. Можливості тіньового театру представляються ним або декораціями, що змінюють одна одну, або картинками-карикатурами.

На сучасному етапі у Європі проводяться спеціальні фестивалі, які присвячені тіньовому театру. Так, у місті Бурса проводиться щорічний Всесвітній фестиваль тіньових театрів.

В Україні фестивальний рух лялькових театрів також досить розвинений. Існують цікаві, різнопланові фестивалі в Ужгороді, Луцьку, Львові, Чернігові, Івано-Франківську. Так, народний аматорський театр-студія «Данко» неодноразово відзначено на різних фестивалях за історичну

тіньову музичну виставу «Роксолана», музичну виставу з елементами театру тіней за мотивами твору В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта», лялькову тіньову виставу з елементами магії «Шалені равлики» пригодницького характеру з музичним оформленням про двох веселих равликів (з інструкцією про перевиховання цих шалених істот).

Слід відмітити, сучасні сюжети тіньового театру захоплюють глядачів, адже головний актор – це тінь людського тіла. Граючи із звичайним світлом від проєктора, актори створюють неймовірні образи. Без зайвих декорацій і слів вони зображують незвичайну історію, зрозумілу і цікаву як дорослим, так і дітям. Так, американський танцювальний колектив «Пілоболус» уперше в Україні показав фантазмагоричну виставу «Країна тіней». Чернігівський театр тіней VERBA SHADOW приймав участь в американському талант-шоу, де презентував театр тіней 3D. Використовуючи цю технологію, плоский тіньовий театр трансформувався у незвичайне шоу. Привабливим було те, що актори, крім того, що виступали з персонажами-силуетами на екрані тіньового театру, спілкувалися також з аудиторією глядачів. Характерним є те, що актори тіньового театру розкрили тему війни і поділилися нею з усім світом.

Історію виникнення та традиції мистецтва театру тіней і силуету в різних країнах вивчали А. Авдєєв, С. Кузнєцова, І. Ликова, Л. Оніофрійчук [59], В. Шипунова та ін. Автори розкрили таємниці тіньоводіння та секрети, як приручити тінь; надали методичні рекомендації щодо його використання у роботі з дітьми дошкільного віку, виготовлення обладнання для театру тіней.

У дисертаційному дослідженні В. Дакруб проаналізовані культурно-історичні умови виникнення і поширення тіньових вистав на Близькому Сході, виявлено унікальна видовищна природа театру тіней.

Однак, окрім дорослого тіньового театру існує тіньовий театр для дітей. Він поділяється на театр тіней, де дорослі демонструють виставу для дітей і театр тіней, у якому виконавцями є діти. Далі йтиметься розмова саме про дитячий тіньовий театр. З іншої сторони, слід підкреслити, що театр

тіней, або тіньовий театр – це своєрідний вид лялькового театру. На відміну від театру ляльок, де ляльки використовують різні рухи на сцені, фігури тіньового театру пересуваються по екрану, завдяки світлу. Але не зважаючи на це, діти продовжують захоплюватися ним, тому що тут поєднуються зорові образи, художнє слово спів і музика; мають велике виховне значення.

Отже, театр тіней – прадавній вид традиційного східного мистецтва, що володіє широким спектром виразних засобів. Дослідники виділили основні засоби виразності театру тіней, які пов'язані з магичною властивістю тіні перетворювати будь-яку річ на художній образ; із здібністю тіньових фігур створювати ілюзорно-фантастичний світ. Але, слід також відмітити, що у середні віки в Іспанії виділилася особлива форма театру тіней «живих» людей, коли деякий час артистам було заборонено виходити на сцену. Актори придумали виступати за ширмою. Відтоді використання тіней живих людей для показу вистави стало називатись іспанськими тіннями.

У сучасному світі театр тіней «живих» людей отримав нове, друге життя: у таких театрах грають справжні актори. За допомогою своїх тіл, гнучкості і спритності вони зображують ту або іншу фігуру, яка статично переходить в іншу. Для тієї або іншої фігури може знадобитися від одного до десяти акторів.

1.3. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Творчий розвиток особистості відбувається, перш за все, в діяльності, і чим вона різноманітніша, тим більш гармонійна особистість. І як стверджують науковці, саме всебічно гармонійно розвинена особистість є уособленням споконвічних прагнень людства досягти вищих ступенів досконалості та краси (рис. 1.1).

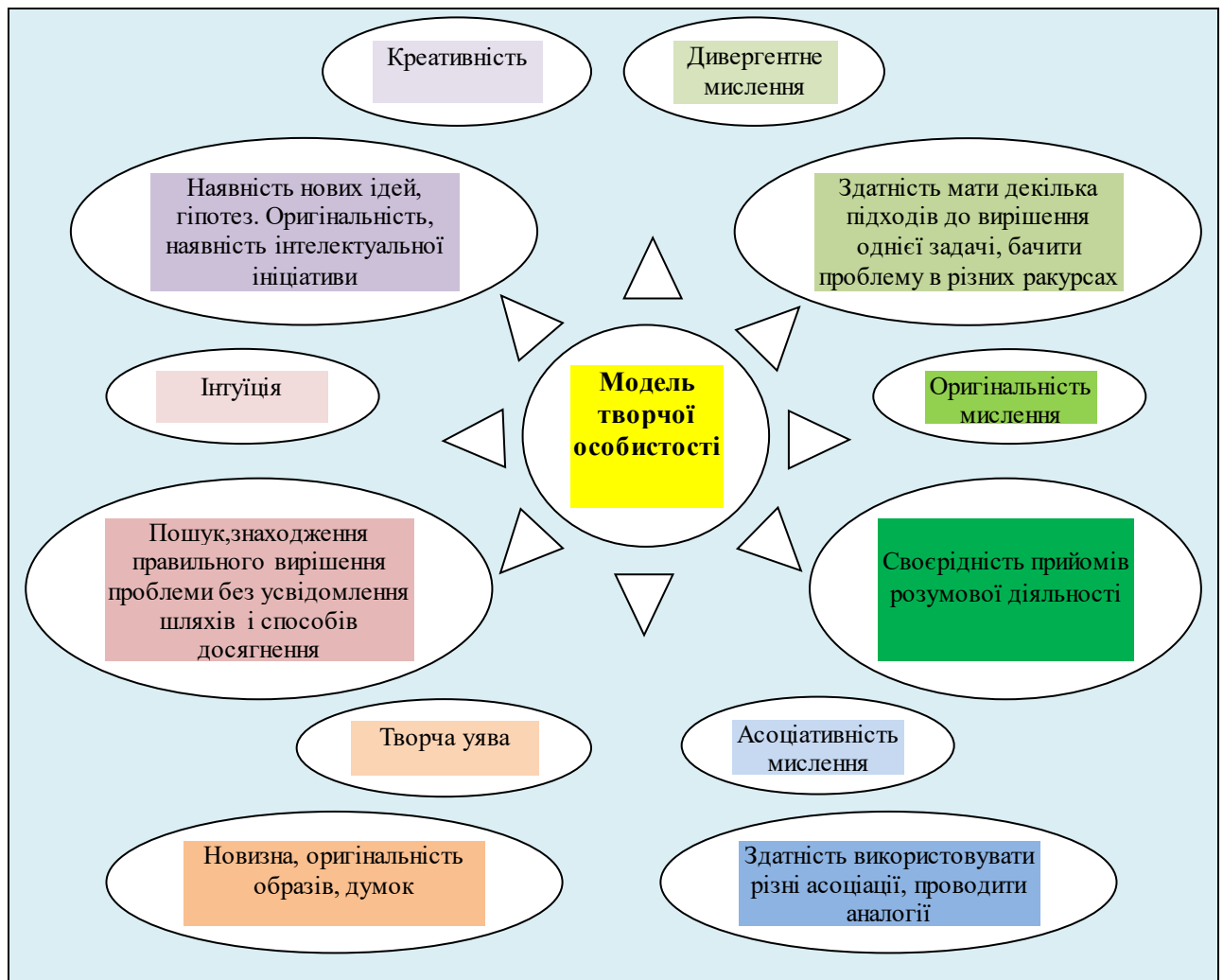

Рис. 1.1. Творча особистість

З цієї точки зору театралізована діяльність продукує дітей у різних сферах, а саме: у фізичній, інтелектуальній, художній, духовній, естетичній та ін.

Для сучасного етапу розвитку системи дошкільної освіти характерна розробка сучасними науковцями нових технологій навчання і виховання дітей дошкільного віку. При цьому в якості пріоритетного використовується діяльнісний підхід до особистості дитини.

Як відомо, одним із видів дитячої діяльності, який широко використовується в процесі виховання і всебічного розвитку дітей, є театралізована діяльність. Саме ця діяльність у повній мірі дозволяє реалізовувати принципи природовідповідності і культуровідповідності виховання.

Автори ряду робіт вважають, що театралізована гра (Л. Артемова, О. Аматыєва, Н. Гавриш, Н. Сиротич та ін.):

- одна з найдемократичніших, доступних для дітей видів діяльності. Вона дозволяє вирішувати актуальні проблеми морального й естетичного виховання, покращує пам'ять, уяву, мислення, фантазію, ініціативність та ін.;
- розвиває у дошкільників різноманітні почуття, емоційну сферу, проникливі переживання, залучає до духовних цінностей, змушує їх співчувати та співпереживати персонажам;
- за допомогою театралізованої гри у дітей розвивається емпатія. Старші дошкільники вчаться розпізнавати емоційний стан персонажів за допомогою засобів емоційної (інтонації) та образної (міміки, жестів, поз, пантоміміки) виразності;
- завдяки різним казковим сюжетам вистав виховує в дітей дошкільного віку повагу, дружбу, доброту, сміливість, кмітливість та ін.;
- дозволяє дітям від імені різних персонажів розв'язувати екстремальні ситуації. Діти становляться більш впевненими у собі, починають переборювати страх, боязкість, сором'язливість.

Отже, театралізовані заняття допомагають всебічно розвивати дитину. Тому саме театралізована діяльність дозволяє вирішувати педагогічні завдання, що стосуються формуванню виразності мовлення дитини,

інтелектуального та художньо-естетичного виховання. Вона – невичерпне джерело розвитку почуттів, переживань і емоційних відкриттів, спосіб прилучення до духовного багатства. В результаті дитина пізнає світ розумом і серцем, висловлюючи своє ставлення до добра і зла; пізнає радість, пов'язану з подоланням труднощів спілкування, непевності в собі.

Як стверджують провідні вчені, у старшому дошкільному віці у дітей поглиблюється інтерес до театралізованих ігор. Діти шостого року життя у процесі театралізованої діяльності прагнуть вносити у виконання ролей особисте, індивідуальне. Вони починають поєднувати у ролі рух і текст, рух і слово, розвивати почуття партнерства, використовувати пантоміму двох-чотирьох дійових осіб.

На сьогоднішній день існує чимало чинних освітніх програм («Дитина в дошкільні роки», «Дитина» та ін.), якими керуються заклади дошкільної освіти.

Зупинимося на сучасній освітній програмі «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку (за загальною науковою редакцією Т. О. Піроженко, 2017 р.). Зміст освітньої програми «Впевнений старт» передбачає організацію взаємодії дорослого з дитиною в такий спосіб, який забезпечує збалансований особистісний розвиток дошкільника [60, с. 30]. Розглянемо напрям «театралізована діяльність», який включає наступні освітні завдання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Освітні завдання за програмою «Впевнений старт» (2017)

<i>Розвивати</i>	Емоційно-позитивне ставлення до мистецтва театру, бажання брати участь у театралізованих іграх і постановках. Розвивати здібності до творчого перевтілення у сценічний образ.
<i>Навчати</i>	Розумінню театральних понять (театр, вистава, опера, оперета, музика до вистави, актор, роль, оповідач, глядач,

	режисер, сценарій, декорація, театральні рухи тощо). Елементом театральної пластики, міміки, жестам, запам'ятовуванню сценічної послідовності дій.
<i>Заохочувати / зацікавлювати</i>	Використовувати музично-пісенний та музично-руховий досвід у театралізації літературних творів різних
<i>Створювати умови</i>	Для формування художньо-мовленнєвих виконавських умінь, для зберігання індивідуальної мовленнєвої виразності дітей. Для виявлення співтворчості з дітьми у театралізації творів та самостійно придуманих дітьми казок за допомогою різних видів театру – настільного, пальчикового, тіньового, лялькового, іграшки тощо.

Дітей дошкільного віку вихователі залучають до театралізованої діяльності, залучаючи за допомогою творчих завдань.

Специфічними рисами учасників театральної групи, як дитячої спільності (за О. Кононко), є:

1. Інтегративність – міра єдності всіх членів.
2. Мікроклімат, обумовлений самопочуттям кожного члена, психологічний комфорт.
3. Референтність – ступінь прийняття членами групи групових норм, еталонів.
4. Лідерство – ступінь домінуючого впливу тих чи інших членів на групу в цілому.
5. Інтрагрупова активність – міра активізації групою своїх членів.
6. Інтергрупова активність – ступінь впливу певної групи на інші.
7. Спрямованість – соціальна цінність прийняття нею цілей, мотивів діяльності, орієнтацій.
8. Організованість – реальна здатність групи до самоврядування.
9. Комунікативність:

- науковці виділяють інтелектуальну комунікативність. Вона характеризується міжособистісним сприйманням, встановленням взаєморозумінням, знаходженням спільної мови між дорослим і дітьми, а також між однолітками;

- емоційну комунікативність дослідники бачать у міжособистісних зв'язках, які носять емоційний характер, а також емоційний настрій групи дітей старшого дошкільного віку;

- волелюбна комунікативність розглядається як протистояння важким обставинам, труднощам, а також і перешкодам; надійно покластися на однолітків у різних проблемних ситуаціях.

Як зазначають дослідники, дитяча театралізована гра дуже схожа з справжнім театром. Граючи на умовній сцені, дошкільники почувають себе справжніми акторами. Діти-актори одягненні у відповідні костюми, які допомагають їм передавати образ, використовують бутафорські атрибути. Під час показу вистави силами дітей старшого дошкільного віку діти молодших груп є глядачами, які купили квитки у театральній касі. Стільці для глядачів у музичній залі розставлені як у справжньому театрі. Навколо панує творча атмосфера. Адже, починаючи з придумування казкового сюжету, розподілення ролей, пошуку використання відповідних засобів емоційної й образної виразності, костюмів дозволяє дітям краще зрозуміти образ персонажа і передати його на сцені.

На думку провідних вчених, діти 5-7 років у театралізованій діяльності є активними учасниками творчого процесу. Під час театралізованої гри діти співпереживають за позитивних або улюблених персонажів, проявляють різні емоції (сумують, плачуть, сміються, та ін.) по відношенню до конкретних персонажів. Все це позитивно впливає на дітей дошкільного віку.

Слід зазначити, що театралізована діяльність – це синкретичний вид діяльності. До театралізованої діяльності науковці відносять різні види творчості, такі як художньо-мовленнєва діяльність, музична, образотворча, танцювальна діяльність. Об'єднання музики, художньої літератури,

танцювального й образотворчого мистецтва допомагає розвинути у дітей творчості.

Ввійти у соціальний світ, навколишнє середовище дітям дошкільного віку допомагає театралізована діяльність. Як стверджують дослідники, діти у цьому віці можуть співпереживати з персонажами казки, вирішують як би вони поступили замість казкових персонажів у тій чи іншій ситуації.

Діти починають розуміти внутрішній світ персонажів, чому вони так говорять чи діють в різних ситуаціях..

Існує також думка, що театралізовані ігри мають великий вплив на здоров'я дітей дошкільного віку. Пояснюється це тим, що у дітей активізуються всі життєдайні процеси. У дошкільників виникають позитивні емоції, веселий, життєрадісний настрій. Все це дає їм позитивні емоції, активно розвиває творчість. Так, В. Бехтерев зазначав, якщо дитина бачить лише позитив навколо себе, весела, радісна то в її організмі проходить більш швидкий обмін у всіх функціях організму. Досадні враження, заперечливі почуття приводять дітей до того, що вони стають роздратованими, бояться страху, спостерігається сумління. Що стосується І. Павлова, то він також звертав увагу на дитячі емоції. Він вважав, що саме негативні емоції можуть впливати на роботу окремих людських органів. Щодо позитивних емоцій, то вони добре впливають на творчий розвиток дітей дошкільного віку.

Проте, є підстави передбачити, що театралізована гра формує у дітей найкращі риси характеру – доброзичливість у спілкуванні, повагу до дорослих, допомогу тим, хто потребує її; вміння прислуховуватися до думки друзів і дорослих та ін.

Як вважають авторитетні дослідники, для організації творчих дитячих ігор можна використовувати різні види театральних іграшок. Це можуть бути різні види лялькового театру (маріонетки, тростеві та ін.), персонажі настільного театру та театру на фланелеграфі, які зацікавлюють дошкільників до постановки різних театральних вистав.

Діти дошкільного віку спільно з вихователем придумують та виготовляють різні декорації, костюми для персонажів вистави, обговорюють мізансцени, розташування персонажів на сцені. Така продуктивна робота допомагає вихователю розвинути у дітей творчість, вміння імпровізувати.

Слушною для нас є думка І. Беґа про те, що діти дошкільного віку повинні грати з іграшками, які нагадують їм життя різних людей, їх працю, та відпочинок. Науковець звертає увагу на значення іграшки в житті дітей, особливо звертає увагу на ляльку, яка приносить радість кожній дитині дошкільного віку.

Сучасні дослідники по-різному трактують слово діяльність, яка пов'язана з театром, користуючись різними термінами, а саме:

- театральна діяльність, або театралізована гра. Так іменує діяльність Л. Артемова;
- О. Аматьєва вважає її лише театральньо-ігровою діяльністю;
- ігри за сюжетами літературних творів називає Ю. Косенко;
- у А. Богуш, Н. Гавриш вона відома як театральньо-мовленнєва діяльність.

Театралізована діяльність є могутнім засобом мовленнєвого розвитку дітей. Як зазначають дослідники, дивлячись виставу діти знайомляться з різними сюжетами; бачать, як відбуваються події, слухають гарну, правильну, емоційно забарвлену мову, яка насичена прислів'ями, приказками, фразеологізмами.

Під час підготовки до показу казки у дітей старшого дошкільного віку вдосконалюється зв'язне та виразне мовлення. Під час вистави у дітей поліпшується зв'язне мовлення. Виступаючи, дошкільники використовують засоби емоційної та образної виразності. Вони вчаться придумувати цікаві сюжети, потім вибирати кращий і за ним ставити виставу.

Види театралізованої діяльності дошкільників вчені класифікують таким чином (рис. 1.2):

Рис. 1.2. Класифікація театралізованої діяльності

Проаналізуємо різні класифікації театралізованих ігор, які розробили науковці.

Почнемо з С. Русової, яка ретельно систематизувала різні види театралізованих ігор. Вона рекомендувала використовувати ці види ігор спеціально для розвитку мовлення і творчості у дітей дошкільного віку.

До основних видів драматизації вона віднесла руханки та ігри-забави. У них дошкільники використовують зміст і словесні вирази тих казок, оповідань, що їм добре знайомі.

Педагог довела природність «драматичного інстинкту малюків». Вона звертала увагу на те, що дошкільники бажають приймати участь у театралізованих іграх. Їм подобаються умови, в яких вони показують свої літературні та ігрові здібності.

Перед дітьми старшого дошкільного віку стає питання грати чи не грати у казковій виставі, яку роль вибрати. Вони намагаються самовиразитися, проявити самостійність, пізнати себе, передаючи той чи інший образ. Спілкуючись один з одним, вони починають більше розуміти своїх однолітків; допомагати їм, якщо щось в них не виходить. У дошкільників розширяється словарний запас, підвищується рівень художньо-

естетичного сприймання. Вони одержують розширені знання про театр і театралізовану діяльність, удосконалюють свої вміння та навички, які одержали раніше під час занять в дошкільному закладі освіти.

С. Русова установила шляхи розвитку мовлення у процесі театралізованих ігор.

Перший шлях, на її думку, який необхідно пройти дітям, повинен включати завчасну спеціальну підготовку ролей. Вони мусять вивчити точно слова персонажів казки, тим самим розширити свій словниковий запас, а також навчитися говорити виразно, використовуючи різну інтонацію. Така робота надає можливість більше навчатися виразному мовленню.

Другий шлях націлено на розвиток словесної творчості. З дітьми старшого дошкільного віку організовують проведення театралізованих ігор, в яких діти не вчать слова, а фантазують, придумують самостійно сюжет і діалоги між персонажами, використовують засоби емоційної та образної виразності.

Саме такий шлях, на думку С. Русової, може навчити дітей підбирати потрібні слова, речення під час показу вистави, тобто розвиває творчі здібності. Дітям краще сказати щось своє, ніж заучувати готові фрази.

Чим же відрізняється гра-драматизація від театралізованої гри? Якщо це гра-драматизація – то, на думку дослідників, це гра для себе. Щодо театралізованої гри, то вона включає підготовку та показ вистави саме для глядачів.

В. Федяєвська також виокремлює гру драматизацію, інсценування, ігри на теми художніх творів. На її думку, під час інсценування діти повинні повністю, точно та цілком передати сюжет казки. Дослідник вважає, що дітям потрібно давати свободу у казковому сюжеті. Лише під час гри за змістом казки В. Федяєвська пропонує проводити зміну тексту, розвиваючи творчість у дітей старшого дошкільного віку.

У процесі театралізованої діяльності дошкільники не тільки знайомляться, а й грають у різні театральні професії (актора, режисера, касира, білетера та ін.), застосовують кращі літературні форми.

На сучасному етапі все більше уваги приділяється театралізованій діяльності. Дослідники стверджують, що театралізована діяльність є дійовим засобом впливу на розвиток творчості дітей дошкільного віку. Театралізована діяльність – це один із особливих видів дитячої діяльності, який дуже люблять діти дошкільного віку.

З усіх видів лялькового театру найменше зустрічається у закладах дошкільної освіти саме тіньовий театр. Причину вбачаємо у його своєрідності як виду театрального мистецтва й особливостях організації. Це створює труднощі у педагогів, які є неготові до керівництва цією стороною педагогічного процесу. Вихователі дуже рідко використовують тіньовий театр; недостатньо досліджень, присвячених тіньовому театру, а також методичної літератури у цьому напрямі.

Театр тіней науковцями розглядався як:

- культурний феномен (Л. Леві-Брюль, К. Леві-Стросс, Э. Тайлор, Д. Фрезер, Й. Хейзінга та ін.). У розробці цих аспектів Л. Башинська опиралася на дослідження Дж. Віко. Фундаментальною основою роботи послужили дослідження зв'язку західної і східної культур Л. Васильєва, Н. Конрада;

- проблема традиційного східного театру тіней у роботах О. Авдєєва, В. Дакруба, В. Крестовського, Ю. Кужеля, С. Кузнецової, В. Малявіна, С. Образцова, Г. Чукиної та ін.;

- проблема походження східного театру тіней і особливості його виразних засобів у роботах теоретиків та істориків театру ляльок (Є. Деммені, С. Дрейден та ін.);

- проблема становлення європейського театру тіней у роботах Т. Кузовчикової, Т. Ремі, І. Тресорукової;

– осмислення культурного контексту феномену, що сприяло освоєнню історико-культурних досліджень О. Белецького, В. Всеволодського-Гернгросса, Б. Голдовського, О. Куліша, В. Резанова, М. Семевського та ін., присвячених театральній-видовищній культурі Росії XVII – XVIII ст.;

– теоретична основа досліджень про розвиток тіньового театру про засвоєння, творчу переробку й оригінальну інтерпретацію східної тіньової традиції (П. Симонович-Єфимова, О. Федотова та ін.);

– система виразних засобів вистави як спеціальної системи передачі змісту (М. Корольова, І. Соломоник та ін.).

Автори ряду робіт вважають, що тіньовий театр у закладі дошкільної освіти – найзагадковіша та незвичайна для сприйняття дітей розвага. Ляльки в тіньовому театрі площині, показують їх на освітленому екрані у вигляді силуетів. Одними з перших, хто запропонували використовувати театр для дітей дошкільного віку – Г. Генов, Т. Караманенко [30]. Велику увагу вони приділяли організації театру тіней та його використанню у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторами надано режисерські та методичні рекомендації для організації кожного виду театру тіней.

Існує три форми тіньового театру (за Т. Караманенко) [30]. Розглянемо ці форми тіньового театру більш детально (рис. 1.3):

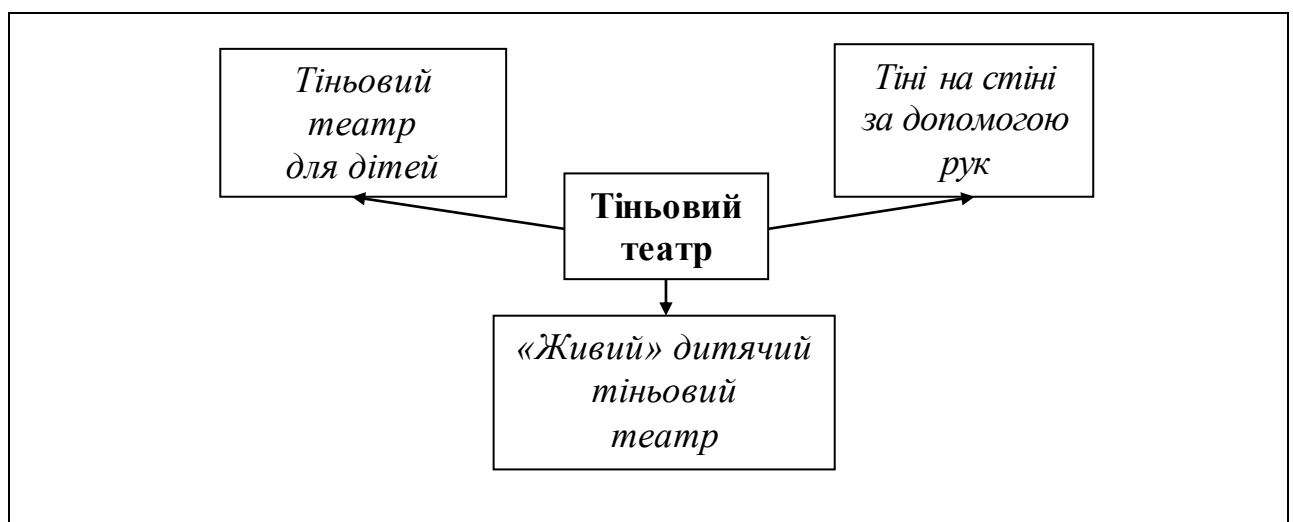

Рис. 1.3. Форми тіньового театру (за Т. Караманенко)

– тіньовий театр для дітей. Театр тіней, або, як частіше говорять, тіньовий театр – оригінальний вид лялькового театру. Як стверджує Т. Караманенко, у театрі тіней багато своєрідного й умовного: статичність силуету, тобто його нерухомість, неможливість змінювати позу, положення, труднощі повороту силуету, відсутність перспективи, глибини на екрані і неможливість розташувати силует за силуетом. Ці особливості мають значення при виборі літературних творів для показу у тіньовому театрі;

– тіні на стіні за допомогою рук. Ще Леонардо да Вінчі рекомендував своїм учням розвивати фантазію, уяву, розглядаючи тіні на стінах. І якщо трохи пофантазувати, то там оживе цілий театр тіней. Театр тіней, на думку дослідників, це трохи спотворена назва, тому що глядачі мають справу не просто з тінями, а скоріше з силуетами зображень. Саме французи зрозуміли, що таїнство театру тіней, яке своїми руками зображує небачені фігури, особливо захоплює дітей. Тому це мистецтво розповсюджено у вигляді справжньої рольової гри. Під театром тіней для дітей розуміється не лише театр із ляльками, але і зображення тіней тварин за допомогою складання пальців у певну комбінацію, з якої виходить образ того чи іншого персонажа;

– «живий» дитячий тіньовий театр. У середні віки у Іспанії виділилася третя форма театру тіней, коли деякий час артистам було заборонено виходити на сцену, тому вони придумали виступати за ширмою. Відтоді використання тіней живих людей для показу вистави стало називатись іспанськими тінями.

Попри достатню кількість досліджень, відзначимо їх мистецтвознавчу спрямованість; менше досліджено методичний аспект – організація тіньового театру з дітьми різних вікових категорій, що викликає труднощі у педагогів, не готових до керівництва колективом дітей – учасників тіньового лялькового театру. Отже, практики потребують конкретних методичних настанов роботи з дітьми. Зосередимося на дітях старшого дошкільного віку й організації роботи з ними у тіньовому театрі.

Загалом тіньовий театр, і зокрема поєднання світла й тіні під час показу тіньового театру захоплює дітей. Користь його значна: розвиваються навички дії з уявленими предметами, вміння імпровізувати, стимулюється уяву і допитливість, з'являється мотивація творити. Тіньовий театр розвиває у дітей навички дії з уявленими предметами, вміння імпровізувати, стимулює уяву і допитливість. Залучення дітей до участі показу сценок тіньового театру та виготовлення персонажів удосконалює їх дрібну моторику. Більш того, театр тіней є профілактикою страху темряви у дітей. Театр тіней створює таку атмосферу, в якому найсоромливіша і невпевнена дитина виявляє бажання бути актором такої вистави.

На думку дослідників, вистави за участю тіньового театру можуть зайняти певне місце у системі роботи дітей дошкільного віку за умови:

- наявності і розвитку уявлень та інтересу дітей до тіньового театру;
- опанування дітьми правилами і прийомами показу тіньового театру;
- позитивного ставлення вихователя до ігор дітей у тіньовий театр.

Висновки до першого розділу

Аналіз матеріалу, пов'язаного з темою магістерського дослідження, показав, що проблема розвитку творчих здібностей дошкільників засобами тіньового театру є актуальною в сучасній психолого-педагогічній науці. Творчі здібності є одним з компонентів загальної структури особистості. Їх розвиток сприяє розвитку особистості дитини в цілому. Як стверджують І. Бех, Л. Виготський, Л. Венгер, В. Котляр, Б. Теплов та ін., загальні здібності є основою творчих. До високого рівня інтелекту вони відносять дітей старшого дошкільного віку, які вміють аналізувати літературний твір, порівнювати показ вистави різними дітьми; спостерігати, як готуються діти до показу вистави; розмірковують щодо оформлення вистави, а також узагальнюють проведену роботу щодо підготовки та показу вистави.

Дослідники передбачають, що такі діти можуть бути обдарованими і в інших сферах: художній, музичній, сфері соціальних відносин (лідерство), психомоторній (спорт), творчій, де їй буде відрізняти висока здатність до створення нових ідей. Предполагают

Аналіз науково-педагогічної і психологічної літератури з проблеми творчості дозволяє зробити висновок щодо різноманітності точок зору щодо її природи, структури розвитку творчості, шляхів формування творчості у дітей старшого дошкільного віку. Але недостатньо розроблено та надруковано методичної літератури щодо організації і проведення тіньових вистав у закладах дошкільної освіти.

З психологічної точки зору Л. Венгера, Л. Виготського, О. Кононко та ін. найкращий період для розвитку творчості у дітей – це дошкільний вік. Пояснюють вони це тим, що старші дошкільники дуже допитливі та цікаві. Діти пізнають навколишній світ з превеликим бажанням. Тим самим малеча накопичує досвід, знання, вміння, що є неодмінною вступною частиною для розвитку творчості у майбутньому.

Тіньовий театр – театр видовища, в якому сюжет розкривається за допомогою динамічних кадрів-картин, спроектованих на екрані плоскими фігурками з картону, шкіри або особливих кольорових плівок. Автори ряду робіт вважають, що тіньовий театр у закладі дошкільної освіти – найзагадковіша та незвичайна для сприйняття дітей розвага. Одними з перших, хто запропонували використовувати тіньовий театр для дітей дошкільного віку – Г. Генів, Т. Караманенко. Велику увагу вони приділяли організації театру тіней та його використанню у роботі з дошкільниками.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТІНЬОВОГО ТЕАТРУ

2.1. Вивчення рівня творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Проведене дослідження складалося з трьох етапів, кожен з яких мав свою мету і вирішував певні завдання.

На першому (констатувальному) етапі здійснювалося дослідження вихідного рівня розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

На другому (формуальному) етапі проводилася розробка та апробація запропонованої системи заходів з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами занять, бесід, практичних вправ.

Третій (контрольний) етап присвячений аналізу ефективності запропонованої системи заходів щодо розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку на заняттях під час застосування практичних вправ.

Ці етапи дослідження взаємопов'язані між собою, проте для кожного етапу були характерні свої прийоми та методи, спрямовані на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру (рис. 2.1).

Науково-експериментальна робота здійснювалася на базі Комунального дошкільного навчального закладу комбінованого типу «Ясла – садок № 46 «Казка» Маріупольської міської ради Донецької області у двох старших групах. Усього в дослідженні взяли участь 44 дитини старшого дошкільного віку (22 дитини – I старша група, 22 дитини – II старша група) однакові за розвитком і 24 вихователя.

Рис. 2.1. Модель організації та проведення експериментальної частини дослідження

Виходячи з поставленої мети, нами була розроблена функціональна модель констатувального етапу дослідження (рис. 2.2).

Задачі констатувального етапу дослідження:

1. Визначити:

- рівень розвитку творчих умінь дошкільників;
- рівень сформованості творчих здібностей.

2. З'ясувати ставлення до тіньового театру.

3. Визначити пізнавальний інтерес і активність старших дошкільників.

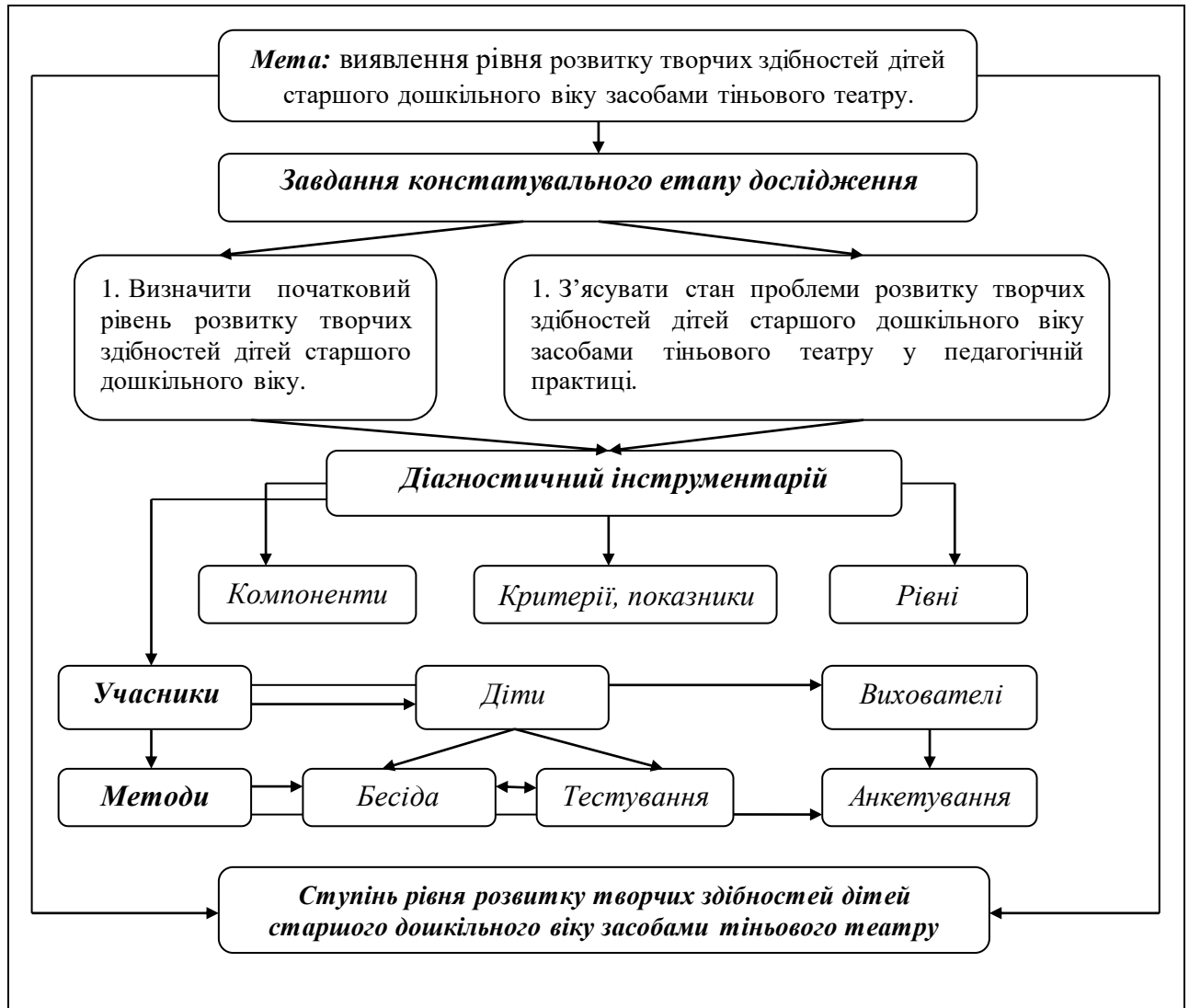

Рис. 2.2. Функціональна модель констатувального етапу дослідження

На констатувальному етапі дослідження було заплановано виявити початковий рівень творчих проявів дітей старшого дошкільного віку у тіньовій театралізованій діяльності. З цією метою були підібрані і використані наступні методики:

- бесіда з дітьми про театр і тіньову театралізовану діяльність;
- творче завдання «Сонце в кімнаті» (діагностика універсальних творчих здібностей дітей В. Синельнікова, В. Кудрявцева).

Щоб з'ясувати уявлення дітей про театр, ставлення дітей до тіньового театру, участі у тіньових театралізованих постановках та їх рівень зацікавленості, було проведено бесіду (додаток 1). Як показали отримані

результати після проведення бесіди 75% дошкільників прагнуть ознайомлюватися зі змістом казок під час ігор. Їм подобаються цікаві заняття. Лише 10% старших дошкільників вважають показ тіньового театру простим і доступним. Більша частина дітей (95%) дітей старшого дошкільного віку хочуть показувати тіньовий театр, використовуючи картинки, зацікавлені в його організації.

На перше питання «Що таке театр?» відповіли правильно достатньо велика кількість дітей (78%). Одні з них намагались передати призначення театру («показують казки», «комедії», «виступають актори», «багато героїв»); інші визначали настрій, який визиває театр («там весело»); називали одяг («яскраві костюми», «це коли переодягаються та показують казку», «одягають маски»), пізнавальні якості («там дуже цікаво»), давали порівняльну характеристику театру («як мультик», «як казка»). Виділили діти й ляльковий театр («це коли ляльки показують казку»). Але, відмічаючи ті чи інші суттєві ознаки театру, не змогли розкрити основного його призначення, не дали скільки-небудь докладної характеристики цього виду мистецтва, що показує наявність лише самих загальних уявлень про нього. 21% дітей не змогли відповісти на поставлене питання.

Відповідаючи на питання «Чи подобається тобі театр і чому?», діти орієнтувались на емоційні враження, спогади, які пов'язані з власним досвідом («весело», «смішно») і лише деякі пов'язували інтерес до театру з більш широким його значенням («цікаво», «нову казку можна побачити»).

Разом із тим, наявність мотивів, які пов'язані не тільки з індивідуальним емоційним станом дитини, а й які стосуються соціального значення тіньового театру, дає нам право говорити про можливості формування узагальнюючого поняття «театр» і щодо повної характеристики його соціального призначення.

На наступне питання «Ти любиш дивитися чи грати у театр?», більша частина дітей (73%) більше любить дивитися вистави. 27% дітей люблять

грати у театр. При цьому говорили про костюми, які подобалось одягати, біжутерію.

При відповіді на питання «Який театр тобі подобається?», більша частина дітей (77%) назвали ляльковий театр, 2 дітей (6%) відмітили настільний театр, 3 дітей (7%) – пальчиковий. Окремі діти (8%) назвали драматичний («де можна переодягатися», «великий театр, куди ми ходимо з матусею»). Одна дитина назвала назву вистави, яку дивилася.

Відповідаючи на питання «У який театр ти любиш грати? Чому?», практично всі діти (82%) назвали ляльковий театр. 6 дітей (15%) назвали пальчиковий театр («бо цікаво»), 2 дітей (5%) – «ляльки-рукавички, бо вони м'якенькі»).

З метою з'ясування факту, чи мають діти уявлення про тіньовий театр, було запропоновано питання «Що таке тіньовий театр?», жодна дитина не змогла відповісти. Це говорить про те, що вихователі не знайомлять дітей із тіньовим театром. Така ж картина спостерігається й при відповіді на питання «Ти дивився виставу тіньового театру, чи приймав участь у тіньовій виставі?», тобто діти не мають уявлення про тіньовий театр.

Для того, щоб вияснити участь дітей у самостійній театралізованій діяльності, були запропоновані питання: «Чи граєте ви у театр?», «У яких виставах приймали участь?». Так, більша частина дітей (80%) уявляла себе в той ролі, в якій були на вечорі розваг, свята («Лисичка», «Буратіно», «Козак»). Але яскравих вражень у дітей не було, вони із зусиллям згадували, що «слухали аудіоказки», «ставили казку». 5% дошкільників мали труднощі відповісти на питання. 15% дітей не згадали про придумування казки.

Були визначені критерії оцінки бесіди:

1. Загальна характеристика уявлень дітей про театр (змістовий компонент 3 бали).
2. Емоційно-позитивне ставлення дітей до театру, наявність та рівень інтересу до нього (емоційний компонент 3 бали).
3. Характер участі дітей у театралізованій діяльності (діяльнісний

компонент 3 бали).

Відповідно до критеріїв було виділено 3 рівні: низький, середній, достатній.

Діти, які знаходяться на *низькому* рівні, мають обмежене й нечітке уявлення про театральне мистецтво, недостатньо усвідомлюють поняття «театр»; мають невеликий досвід його сприймання (виняток складає ляльковий театр); іграми у тіньовий театр не захоплюються.

Діти, які знаходяться на *середньому* рівні, мають певні уявлення про театральне мистецтво, у розповідях про театр користуються власним досвідом спілкування з ним, хоча він не відповідає можливостям дітей цього віку. Вони усвідомлюють деякі поняття, які характеризують театр, але більшість їх знаходиться у пасивному словарі; виявляють інтерес до театру та власної театралізованої діяльності.

На жаль, серед дошкільників не було зафіксовано високого рівня розвитку уявлень про театр і театралізовану діяльність. На наш погляд, загальний розвиток дитини 6 років, який стосується цієї області сфери, нижчий за його вікові можливості. Однак нами було виділено групу дошкільників, уявлення яких про театр, власний досвід спілкування з ним і характер ігрової діяльності був значно вище за загальну масу одноліток. Цей рівень було названо нами *достатнім*. Діти, які знаходяться на цьому рівні, мають перманентний досвід сприймання різних театральних вистав. Розпізнають види театру. Можуть усвідомлено, хоча й не повно, передати свої враження про театр і його значення для людини. Приймають активну участь у ігровій діяльності. Результати діагностики дітей старшого дошкільного віку за бесідою представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати діагностики дітей за бесідою

I старша група						II старша група					
№	Ім'я дитини	Бали			Під-сумок	№	Ім'я дитини	Бали			Під-сумок
		1-3	1-3	1-3				1-3	1-3	1-3	
1	Аделіна К.	1	2	1	4	1	Азіз А.	1	2	1	4

2	Амелія О.	1	1	1	3	2	Аліса К.	2	1	1	4
3	Артем Ч.	1	3	2	6	3	Артур Ч.	1	3	2	6
4	Асія А.	1	2	1	4	4	Вадим Т.	1	2	1	4
5	Ганна Г.	1	2	1	4	5	Валерія Ж.	1	2	1	4
6	Ганна Т.	2	1	2	5	6	Вікторія С.	2	1	2	5
7	Давид Д.	1	1	2	4	7	Вікторія Т.	1	1	2	4
8	Єгор Д.	1	3	3	7	8	Данило Ф.	1	3	3	7
9	Іван Б.	2	2	3	7	9	Дарина Д.	2	2	3	7
10	Ігор Г.	2	1	1	4	10	Дмитро К.	2	1	1	4
11	Йосип Т.	1	2	1	4	11	Дмитро М.	1	2	2	5
12	Кіра С.	1	0	1	2	12	Єва Г.	1	1	1	1
13	Максим К.	2	1	1	4	13	Кіра Б.	2	3	1	6
14	Максим Л.	1	1	1	3	14	Марія К.	2	1	3	6
15	Марія В.	2	3	1	6	15	Марк Б.	2	3	1	6
16	Марк Х.	3	2	1	6	16	Микита С.	3	2	1	6
17	Мілана А.	3	1	2	6	17	Олеся Ф.	1	1	1	1
18	Олександр Б.	1	1	2	4	18	Олексій Х.	2	1	2	5
19	Олексій Л.	1	1	1	3	19	Олексій Я.	1	3	2	6
20	Олена Б.	1	1	0	2	20	Руслан Б.	0	1	1	2
21	Олена Д.	1	3	1	5	21	Стефанія Х.	1	3	3	7
22	Софія Т.	1	1	3	5	22	Тимур М.	2	1	2	5

Аналіз бесіди з дітьми показав, що:

– з 22 дітей І групи (достатній рівень) тільки 2 дітей (9%) і з 22 дітей ІІ групи (достатній рівень) лише 3 дитини (14%) передавали свої враження про театр; мають постійний досвід сприймання настільного, пальчикового театру;

– у 15 дітей (68%) І групи (середній рівень) і у 16 дітей (72%) ІІ групи (середній рівень) зафіксовано середній рівень мають правильне, але недостатньо чітке і повне уявлення про театр;

– 5 дітей, що складає 23% від числа дітей І групи і 3 дітей (14%) ІІ групи мають низький рівень.

Результати опитування показали низький рівень ставлення дітей до тіньового театру, низький рівень участі у тіньових театралізованих постановках та їх рівень зацікавленості, низька активність у театральній грі.

Нами також проведено тестування. Дітям старшого дошкільного віку запропоновано виконати завдання на тему «Сонце в кімнаті» (додаток 2). Діагностика універсальних творчих здібностей дітей проводилася за методикою В. Синельнікова і В. Кудрявцева «Сонце в кімнаті».

Мета методики – виявити здібності дітей старшого дошкільного віку до вміння трансформації у несправжнього у справжнє за допомогою усунення невідповідності.

Під час діагностики експериментатором було використана різний дидактичний матеріал: картинка, на якій намальована кімната. У кімнаті присутня людина. Сонечко світить с у віконці. Для виконання експерименту дошкільникам запропонували олівець.

Експериментатор, демонструючи дитині картинку, пропонувала дітям подивись уважно і сказати, що на картинці намальовано. Після перерахування деталей зображення експериментатор пропонував дітям таке завдання: «Скажи, будь ласка, чи може сонечко бути в кімнаті?», «Таке може бути чи художник щось наплутав?», «Спробуй виправити картинку так, щоб вона була правильною».

У ході обстеження експериментатор оцінювала спроби дітей виправити малюнок. Обробка даних здійснювалася за п'ятибальною системою (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Оцінювання спроби дітей виправити малюнок

№		Бали
1	Відсутність відповіді, неприйняття завдання	1
2	Формальне усунення невідповідності	2
3	Змістовне усунення невідповідності:	
	проста відповідь	3
	складна відповідь	4
	конструктивна відповідь	5

Як показало обстеження, діти, які не прийняли завдання та не могли відповісти на питання («Не знаю, як виправити», «Картинку виправляти не потрібно»), одержали 1 бал.

Діти, які формально усували невідповідності («стерти», «зафарбувати сонечко»), одержали 2 бала.

Щодо змістовного усунення невідповідності, то за просту відповідь діти одержали 3 бали, намалювавши сонечко в іншому місці («Сонечко на вулиці»).

Серед дітей були й такі, які використовували складну відповідь (переробити малюнок – «Зробити з сонечка лампу»). Ці діти одержали 4 бали. Більша частина дітей практично не користувались олівцем. Вони активно говорили про те, як можна намалювати щось нове; ділилися досвідом, швидко реагували на те, що ще та як можна намалювати іншу картинку.

У декількох дітей ми почули конструктивні відповіді. Вони відокремлювали невідповідний елемент від інших, зберігаючи його у контексті заданої ситуації («Картинку зробити», «Намалювати вікно», «Перетворити сонце на м'яч», «Це не справжнє сонце, а сонячний зайчик», «Посадити сонечко в рамку» та ін.). Такі діти одержали 5 балів.

Результати, які ми одержали після тестування, були виділені за такими показниками:

- перший показник характеризується легкістю. Він представляє можливість викликати у дітей безліч різних образів, конструктивних ідей;
- другий показник – гнучкість, який розкриває вміння дітей старшого дошкільного віку висловлювати різні цікаві ідеї. Вони можуть швидко виходити з різних ситуацій, проявляти винахідливість;
- оригінальність (третій показник) розкриває здатність старших дошкільників до пред'явлення різних творчих ідей, які не схожі з нормативними ідеями. Використовується певною кількістю незвичайних і надзвичайних різних образів ідей, відповідей;
- останній показник – це розробленість. Мається на увазі старанне фіксування придуманих цікавих ідей. За допомогою вимірювання виявляються різні подробиці першорядних ідей.

На основі показників нами виділені критерії сформованості творчих умінь (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Критерії сформованості творчих здібностей

№	Критерій	Показники
1.	Мотиваційний	– бажання до вивчення узагальнених підходів у виконанні різних творчих завдань, цікавість, творча робота, пристрасть, пристрасне бажання отримати найвищу оцінку, досягнення оригінальності.
2.	Орієнтаційний	– потреба в самореалізації, самовдосконаленні, збагаченні самосвідомості та накопиченні емоційно-образного та духовного досвіду, утворенні нового продукту творчості.
2.	Творчий	– можливість придумування різних конструктивних прикладів, вживання різноманітних стратегій рішення, використання нестандартних і неординарних відповідей, здібність до придумування.
3.	Оцінювальний	– самооцінка матеріалів, які творчо зроблені власноруч, визначення елементів новизни, прояву розвитку у вирішенні творчих завдань.

Результати діагностики дітей старшого дошкільного віку за методикою В. Синельнікова і В. Кудрявцева «Сонце в кімнаті» представлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Результати методики «Сонце в кімнаті» (В. Синельніков і В. Кудрявцев)

I старша група							II старша група						
№	Ім'я дитини	Бали					№	Ім'я дитини	Бали				
		1	2	3	4	5			1	2	3	4	5
1	Аделіна К.			+			1	Азіз А.	+				
2	Амелія О.	+					2	Аліса К.			+		
3	Артем Ч.	+					3	Артур Ч.	+				

4	Асія А.					+	4	Вадим Т.		+			
5	Ганна Г.	+					5	Валерія Ж.		+			
6	Ганна Т.		+				6	Вікторія С.	+				
7	Давид Д.		+				7	Вікторія Т.			+		
8	Єгор Д.		+				8	Данило Ф.		+			
9	Іван Б.	+					9	Дарина Д.		+			
10	Ігор Г.	+					10	Дмитро К.				+	
11	Йосип Т.					+	11	Дмитро М.	+				
12	Кіра С.	+					12	Єва Г.		+			
13	Максим К.		+				13	Кіра Б.	+				
14	Максим Л.		+				14	Марія К.			+		
15	Марія В.		+				15	Марк Б.	+				
16	Марк Х.			+			16	Микита С.	+				
17	Мілана А.		+				17	Олеся Ф.					+
18	Олександр Б.		+				18	Олексій Х.	+				
19	Олексій Л.					+	19	Олексій Я.		+			
20	Олена Б.	+					20	Руслан Б.	+				
21	Олена Д.		+				21	Стефанія Х.		+			
22	Софія Т.	+					22	Тимур М.	+				
		36%	41%	9%	9%	5%			45%	32%	13%	5%	5%

Після перевірки результатів проведеного діагностичного завдання нами були одержані дані, з яких ми розподілили на чотири рівні сформованості творчості у старших дошкільників.

До *високого рівня* ми віднесли дітей, які можуть виконати всі діагностичні завдання, наводять багато конструктивних прикладів. Відповіді дітей цього рівня граматично побудовані, зрозумілі. Діти активні, пропонують різні ідеї іншим дітям.

Середньому рівню відповідають старші дошкільники, які зробили всі завдання, навели багато цікавих прикладів, користувалися багатоманітні конструкціями, додавали оригінальні відповіді.

На *низькому рівні* знаходяться дошкільники, які не всі завдання можуть виконати, наводять невелику кількість конструктивних прикладів. Відповіді дітей відрізняються типовістю та не чіткістю.

До *дуже низького рівня* відносяться діти, які не можуть виконати запропонованих завдань, надати жодної ідеї; відповіді короткі не чіткі, вузькі за змістом.

Результати, які ми отримали, можна побачити у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Рівні сформованості творчих здібностей дітей (у %)

Рівень творчих здібностей дошкільників	I старша група (22 дитини)	II старша група (22 дитини)
Високий рівень	1 (4%)	2 (9%)
Середній рівень	9 (41%)	10 (46%)
Низький рівень	9 (41%)	8 (36%)
Дуже низький рівень	3 (14%)	2 (9%)

Як видно з таблиці 2.5, старші дошкільники мають невеликий процент високого рівня (4% у I старшій групі і 9% у II старшій групі). низький та Низький і дуже низький рівень творчих умінь дітей склав відповідно 14% та 41% у I старшій групі та 9% та 36% у II старшій групі. Їх відповіді носили стандартний і розмитий характер. Діти не змогли навести унікальних прикладів, не змогли виконати більшість завдань, які запропонував їм експериментатор.

Одержані данні були використані на контрольному етапі дослідження для порівняльної характеристики його результатів.

Рівень творчих здібностей старших дошкільників засобами тіньового театру на початковому етапі експерименту відображено у діаграмі 2.1.

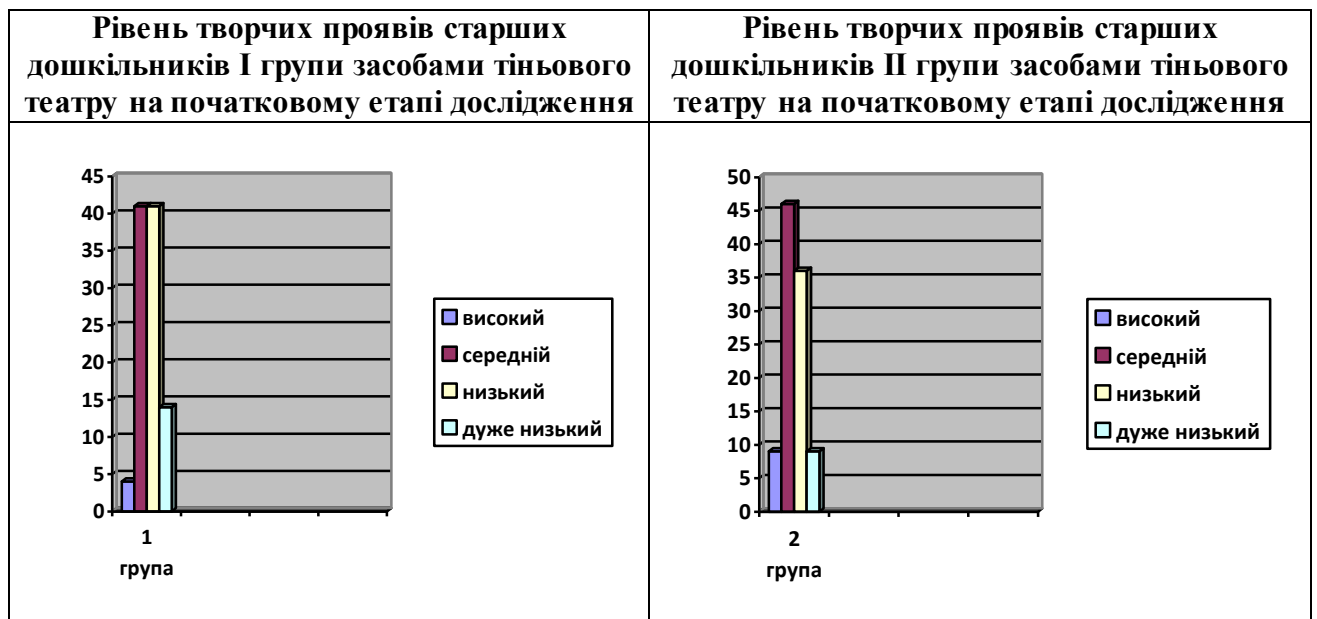
Отже, констатувальний етап дослідження засвідчив: діти старшого дошкільного віку мають недостатній рівень існуючих творчих здібностей, низький рівень володіння мовленнєвою діяльністю, низький рівень мотивації, низьку активність роботи у тіньових театралізованих іграх.

Цінною умовою формування творчих здібностей дітей під час театралізованої гри є тісний контакт вихователя і дітей. Порозуміння у спілкуванні між вихователем і дітьми має кілька точок зору. Це такі бачення:

1. Вихователь розуміє дошкільників.
2. Старші дошкільники розуміють педагога.
3. Діти старшого дошкільного віку розуміють один одного.

Діаграма 2.1

Показники рівнів розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру

На думку науковців, вихователі повинні бути творчими особистостями, засновниками ідей, повсякчасно підвищувати свій професійний рівень. Тільки вихователь, який має творчу натуру, зможе виховати творчу дитину. Тому для вивчення сучасного стану досліджуваного питання у практиці було проведено анкетування, що дозволило опитати 24 вихователя.

Мета анкетування полягала у виявленні стану питання розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру. У зв'язку з цим була розроблена анкета для опитування вихователів.

Питання, які були включені в анкети, враховували специфіку роботи цієї категорії працівників, тому анкета (додаток 3) містила питання, метою яких було виявлення уявлення вихователів про можливість розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру і про характер керівництва цим. Як показав аналіз відповідей анкети, вихователі виявили зацікавленість у поставленій проблемі і розуміють її важливість. На питання «Що, на вашу думку, є «творчість» і «креативність»?», вихователі

відмічали «бажання дітей самостійно придумувати щось»; відмічали, що діти «полюбляють вигадувати різні історії».

На питання «Як ви вважаєте, яку роль відіграє театр у сучасному житті людини?», 13% вихователів відповіли «допомагає жити», «діти вчаться на виставах, як і на книгах», «вмінню як вести себе у різних ситуаціях», «розвиває естетичний смак». Останні вихователі (87%) назвали розважальну і розвивальну роль театру.

На питання «Яку роботу Ви проводите з розвитку творчих здібностей дітей засобами театру?», більшість вихователів відмітили, що приділяють увагу «придумуванню історій», «творчому малюванню». У відповідях було відмічено, що у практиці роботи закладу дошкільної освіти, а саме у процесі самостійної художньої діяльності, творчі прояви дітей викликаються різноманітними враженнями. Щодо театру, то лише окремі педагоги говорили про показ дітьми за допомогою лялькового театру веселих історій, які вони вигадали. Проте ці творчі прояви носять епізодичний характер. Все перераховане вище говорить про те, що творчі здібності у процесі самостійної художньої діяльності мають місце, але дуже рідко виникають у різних ситуаціях.

На питання «З якими видами театру Ви знайомите дітей своєї групи?», більшість вихователів називали «настільний», «магнітний», «ложковий», «площинний», «ляльки-рукавички», тобто з відповідей видно, що вихователі знайомлять з різними видами театру. На наступне питання «Які види театру є у Вашій групі?», вихователі називали ті види театру, з якими знайомлять. Відповіді на питання «Чи знайомите Ви дітей з тіньовим театром та з якими формами?» показали, що вихователі не зрозуміли питання. Вони називали значення театру («розвиваємо уяву, мовлення»), перераховували види театру («пальчиковий», «театр на фланелеграфі»).

Говорячи про роль тіньового театру у житті дітей («Як Ви вважаєте, яку роль відіграє тіньовий театр у житті дитини?»), вихователі відмічали «самовираження», «спілкування», «пізнання для себе через відтворення

різних образів», «спостережливість», «творчу уяву», «розвиває мовленнєву активність», «проявити фантазію» та ін. На питання «Чи залучаєте Ви дітей до участі в тіньовому театрі?», більша частина вихователів не змогли чітко відповісти. Лише 5% вихователів відверто сказали «Ні». Пов'язано це, на їх думку, з різними причинами, у тому числі небажанням самими вихователями займатися цією справою.

На останнє питання «Що заважає Вам використовувати тіньовий театр у своїй роботі?», більша частина вихователів назвали «завантаженість іншими видами роботи». Але більшість опитаних вихователів не змогли дати вичерпну відповідь, посилаючись на відсутність систематичної роботи у цьому напрямі. У зв'язку з цим можна зробити висновок про те, що вихователями робота у даному напрямі ведеться епізодично, нецілеспрямовано.

Спираючись на результати анкетування, ми прийшли до висновку, що рівень обізнаності педагогів із формами тіньового театру, його значенням у житті дітей потребує розширення й збагачення. Для цього необхідно провести спеціальну роботу, створити методiku підвищення майстерності педагогів щодо розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру.

Як показали результати констатувального етапу дослідження, на жаль, спостерігається низький рівень творчих здібностей старших дошкільників, наслідком чого є відсутність цілісного розуміння педагогами початкової стратегії розвитку творчих здібностей особистості, обмеженість прийомів, які вони використовують для розвитку творчих здібностей дітей у процесі навчально-виховної діяльності. В анкетуванні вихователі вказали на мізерну кількість спеціальної літератури з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру. Крім того, вихователі вказали ще, на нашу думку, одну важливу причину: багато батьків не цікавляться питанням розвитку творчості у своїх дітей. Тому, на сучасному етапі науковці та педагоги-практики продовжують шукати різні форми,

методи і прийоми, засоби для розвитку творчості у дітей старшого дошкільного віку.

Аналізуючи результати констатувального етапу дослідження, можна зробити висновок про недостатню розробленість проблеми у педагогічній практиці, відсутність цілеспрямованого керівництва формуванням творчих здібностей у дітей шести років життя з боку педагогів. Отримані результати є підставою для організації та проведення формувального етапу експериментальної роботи.

2.2. Методика розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами тіньового театру.

У процесі формувального етапу дослідження нами була організована перевірка висунутої гіпотези.

Визначено педагогічні умови для розвитку творчих здібностей дошкільників засобами тіньового театру, а саме:

- використання словесних, безсловесних, зорових образів, об'єктів у просторі, а також ігрової методики театралізованої діяльності при проведенні етюдів буде сприяти створенню нових образів;

- робота над тіньовою виставою буде спонукати проявлення ініціативи і самостійності у виборі ролі, сюжету, засобів перетілення;

- надавати можливість для експериментування при створенні образу;

- тіньовий театр є не лише невичерпанним джерелом розвитку відчуттів, переживань та емоційних відкриттів дитини, але і дозволяє вирішувати багато педагогічних завдань, у тому числі розвиток художнього смаку, творчих здібностей, формування стійкого інтересу до театрального мистецтва.

Вивчення теоретичних положень досліджуваної проблеми розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку, з'ясування ступеня зацікавленості вихователів з ознайомлення дітей з тіньовим театром дозволяє

перейти до опису експериментальної роботи.

В експерименті приймали участь діти шостого року життя Комунального дошкільного навчального закладу комбінованого типу «Ясла – садок № 46 «Казка» Маріупольської міської ради Донецької області.

Після діагностичного обстеження за показниками були визначені дві вікові групи дітей для проведення формувального етапу дослідження: експериментальна – І старша група, в якій були нижче показники, ніж у контрольній (ІІ старша група).

У експериментальній групі навчання проводилося за спеціально розробленою програмою. Контрольна група працювала за традиційною методикою та діючою чинною освітньою програмою.

Метою формувального експерименту було розробити й апробувати програму з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру.

Виходячи з поставленої мети, нами була розроблена структурно-функціональна модель формувального етапу дослідження, в якій представлена послідовність дій щодо ознайомлення старших дошкільників з тіньовим театром і розвитком їх творчих здібностей (рис. 2.3).

Експериментатором було визначено наступні напрями роботи:

- послідовний перехід дітей від перегляду тіньового театру у виконанні дорослих до самостійної театралізованої діяльності;
- починати з індивідуальної гри до показу тіньового театру з невеликою групою дітей;
- поєднання імітації дій з передачею емоцій персонажів, створення «типового образу» у театралізованій грі.

Були поставлені завдання:

1. Розвинути стійкий інтерес до театральної-ігрової діяльності у тіньовому театрі.
2. Розширити словник старших дошкільників, поглиблювати його.
3. Розширити діалогічне мовлення.

4. Змушувати дошкільників грати в ігри-дії зі звуками, вмiти передавати рухи рiзних персонажiв пiд музику, використовуючи виразну мову.

5. Сприяти прояву творчостi, а також самостiйностi й активностi у грі з персонажами тiньового театру.

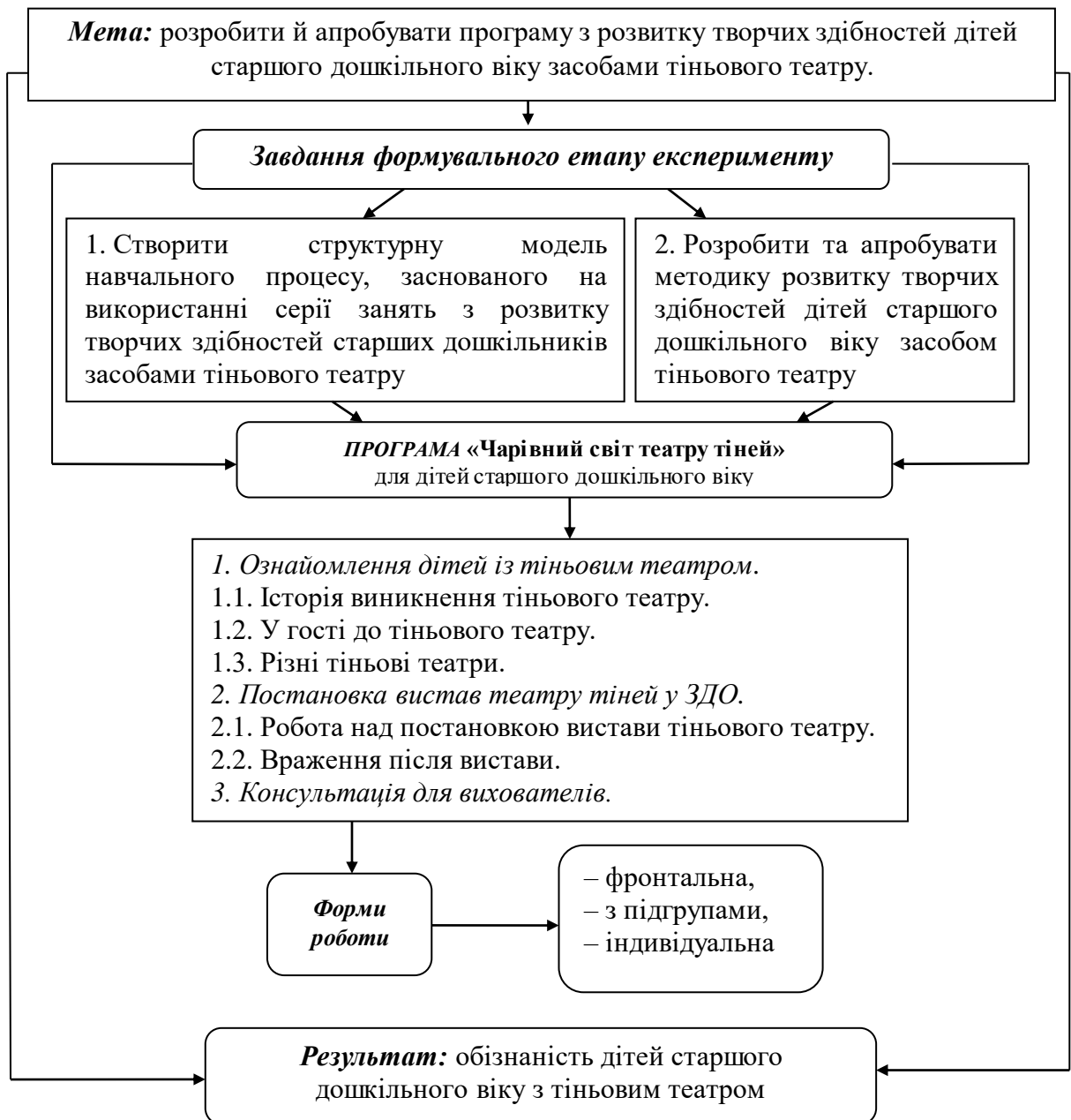

Рис. 2.3. Структурно-функціональна модель формувального етапу дослідження

Після збору необхідного матеріалу та інформації, його аналізу,

експериментатором розроблена програма «Чарівний світ театру тіней» з ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з тіньовим театром як засобом розвитку їх творчих здібностей (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Змістові лінії та тематичний зміст програми
«Чарівний світ театру тіней» для дітей старшого дошкільного віку**

Назва змістових ліній	Теми
1. Ознайомлення дітей із тіньовим театром	<p>1.1. Історія виникнення тіньового театру: – бесіда «Театр тіней. Знайомтесь»; – бесіда «Легенди про тіньовий театр»; – бесіда «Найкраща вистава».</p> <p>1.2. У гості до тіньового театру; – бесіда «Секрети тіньового театру»; – бесіда «Сцена для тіньового театру»; – бесіда «Професії у тіньовому театрі».</p> <p>1.3. Різні тіньові театри: – бесіда «Тіньовий театр на стіні за допомогою рук»; – бесіда «Тіньові вистави у виконанні дітей».</p>
2. Постановка вистав театру тіней у ЗДО	<p>2.1. Робота над постановкою вистави тіньового театру: – «Робота «за столом»; – «Робота «у вигородках»; – «Репетиції на екрані»; – «Прем'єра вистави»;</p> <p>2.2. Враження після вистави.</p>
3. Робота з педагогами	<p>3.1. Консультація для вихователів з організації та проведення тіньового театру з дітьми.</p>

Мета програми «Чарівний світ театру тіней» – розробити й апробувати систему занять, спрямованих на художньо-естетичний і творчий розвиток старших дошкільників у процесі залучення їх до мистецтва театру тіней.

Завдання:

1. Розширити уявлення дітей про тіньовий театр,

2. Розвинути артистичні здібності, виконавські вміння, театральні навички та емоційну сферу старших дошкільників.
3. Активізувати словник дітей, удосконалювати звукову культуру мовлення, інтонаційний лад, діалогічну мову.
4. Створити умови для розвитку творчої активності дітей. Розвинути фантазію, просторове мислення, мову, пам'ять дітей.

Експериментальна робота здійснювалася не тільки на спеціально організованих заняттях, але і в інших видах діяльності.

Перша тема 1.1. «Історія виникнення тіньового театру» включала три бесіди. Перша вступна бесіда «Театр тіней. Знайомтесь» проходила у спокійній обстановці. Бесіда почалася з читання для дітей вірша «У дитячому театрі» Н. Забіли з наступним обговоренням. Після вступного слова експериментатора про тіньовий театр діти зацікавились ним, захотіли більше дізнатися про нього. Їм було запропоновано переглянути мультфільм про «Фіксики». У цьому мультфільмі розповідається про тіньовий театр. Головні персонажі Сімка, Нолик і ДімДімич захотіли познайомити своїх друзів із тіньовим театром, показавши їм виставу. Діти-глядачі дізналися чимало цікавого про «тіньову сторону» театрального життя. На закінчення бесіди дошкільники відгадали кросворд на тему «Театр».

Наступна бесіда «Легенди про тіньовий театр» почалася з розповіді «Як з'явився тіньовий театр?». Діти взнали, як одного разу китайський імператор звернув увагу на дітей, які грали з іграшками. Ці іграшки відкидали тінь. Імператору так сподобалася ця вистава, що, як свідчить легенда, так з'явився тіньовий театр. Далі дошкільникам запропонували переглянути мультфільм «Принц і принцеса» (М. Осело) з наступним обговоренням. Дітям були задані питання: «Ви дивились виставу за допомогою ляльок, або грали актори?», «За допомогою чого показували виставу?», «Як називається театр, в якому можна побачити такі вистави?». Експериментатор разом із дітьми уточнили поняття «ляльковий театр» і «тіньовий театр». На закінчення бесіди старшим дошкільникам запропонували намалювати щось таке, щоб усі зразу

зрозуміли, що це – про тіньовий театр.

Третя бесіда «Найкраща вистава» почалась із запропонування подивитися відео: тіньову виставу «Колобок». Дітей ознайомили із назвою, змістом вистави тіньового театру. Перед початком показу вистави нагадали правила поведінки у театрі. Після обговорення переглянутої вистави, діти обмінювалися враженнями. Діти говорили про сюжет вистави; про персонажів та як вони рухалися на екрані, про декорації і музику. Вихователь разом із дітьми написали сумісну замітку про переглянуту тіньову виставу та розмістили її в куточку для батьків. На закінчення бесіди вихователь запропонувала дітям намалювати декорації, персонажів переглянутої тіньової вистави.

Друга тема 1.2. «У гості до тіньового театру» почалася з бесіди «Секрети тіньового театру». Дітей познайомили з першим секретом тіньового театру – світлом. Дошкільники зробили висновок, що тінь – це затьмарення світла. Трапляється це під час появи персонажу або якогось предмету перед світлом. Якщо не буде світла, то не буде і тіні. Експериментатор закріпила на дошку картинку «лампочка», а діти відгадали ребус на слово «тінь».

Під час знайомства з силуетами тіньового театру, дошкільники відповідали на питання: «Що ж перепиняло в поданні світла?», «Від чого такі тіні були на екрані?». Тому другий секрет, який вони взнали – силует, який також був прикріплений на дошку.

Розповідаючи про «секрети» поводження силуетів на екрані, дітям пояснили, для того, щоб силуетами зручно було діяти (тобто щоб вони ожили), до них треба прикріпити шток – це паличка, за яку водять силует.

Із задоволенням діти грали в гру з тінню. Кожна дитина вибирала собі силует та імпровізувала з тінню за ширмою, тобто вчилася вправляти силуетом.

Наступна бесіда «Сцена для тіньового театру» була присвячена сцені тіньового театру, тобто зовнішньому та внутрішньому оформленню екрану та

розташування екрану між глядачами і лампою. Діти взнали про користь декорацій у постановці, для чого потрібні декорації і світло, про кріплення декорацій на екрані, визначення джерела світла.

Дітям експериментальної групи запропонували перегляд мультфільму «Лунтік і його друзі». Вони подивились історію про те, як Лунтік взнав, що таке тінь, яка її природа. І не лише взнав, але і навчився грати з тінню, здійснювати дивні перетворення, які порадували всіх глядачів тіньового театру. Правда, цьому передували різні пригоди.

Під час бесіди «Професії у тіньовому театрі» дітям сподобалася сюжетно-рольова гра «Освітлювач», яка проводилася як експеримент з ліхтариками. Діти вчилися правильно направляти промінь світла на персонажа, аби контури тіні були чіткими, великими або маленькими.

Під час гри-експерименту «Звукорежисери» діти придумували, як можна передати звуки (дощу, шум вітру, скрип та ін.) з використанням різного підручного матеріалу аби добитися схожості з вибраним звуком. Так, наприклад, діти взяли дитячу лійку для передачі шуму дощу.

На закінчення бесіди дітям було запропонована пограти у дидактичну гру «Знайди тінь» з метою навчити знаходити задані силуети шляхом візуалізації (додаток 4). Бажаючи пограти у гру, одержали картки із зображенням персонажа і можливими варіантами його тіні. Діти з нетерпінням визначали, яка тінь відповідає персонажу, а також розповідали, кому можуть належати інші тіні.

Тема 1.3. «Різні тіньові театри» включала бесіду «Тіньовий театр на стіні за допомогою рук», або пальчиковий тіньовий театр. Діти дізналися, що цей театр представляє складання пальців у певну комбінацію, з якої виходить образ того чи іншого персонажа.

Дошкільникам запропонували ознайомитися з репродукціями картин із наступним обговоренням. З великим інтересом вони розглядали репродукції:

- «Театр тіней, кролик» Фердінанда Лойє де Пюгоде;
- «Тіні від руки» Адама Еморі Олбрайт.

На початковому етапі діти вправлялися виконувати статичні фігури біля стіни, щоб тінь від голови і плечей не загороджувала тіні від рук. Щоб утворити тінь тваринки чи предмета на стіні, діти вчилися складати руки як показано на малюнках, що пропонував їм вихователь; тренувались у виразному показі різних персонажів, виконуючи комплекси вправ пальчикової гімнастики. Більш складними вправами є утворення тіней у динаміці: поворушивши одним пальцем чи двома, тінь «тваринки відкривала рота» (цуцик загавкав, зайчєня замахав лапками, птиця – крилами). Діти дізналися, що якщо на палець надіти ковпачок з паперу, то вуха у зайчика будуть довші; виразніший стає із паперу дзьобик птаха ін.

Далі діти супроводжували показ віршиками, розігравали знайомі невеличкі сценки, які включали двох персонажів («собака» гавкає, а «коза» бавиться та ін.), а також імпровізували по тексту.

Експериментатор добирав репертуар (байки, казки, оповідання) для постановки тіньової вистави за допомогою рук, а також зробила картотеку образів ручних тіней, запропонувавши дітям подивитися презентацію професіоналів пальчикового театру тіней.

Бєсїда «Тїньовї вистави у виконаннї дїтей», або «живий» тїньовий театр почалася з вїдеовистави у виконаннї дїтей. Далї дїтей познайомили з власною тїнню. Для того, щоб створити дивнї образи, вихователь пояснив і показав їм рїзнї варїанти знаходження за великим екраном. Так, якщо треба показати на екранї великого розмїру людину або предмет, необхідно знаходитися далї від екрану. Якщо ж маленьку людину чи предмет – навпаки наблизитися до екрану.

Щоб організувати такий театр – потрібно реквізит: велику ширму та джерело світла (прожектор). Особливу увагу експериментатор приділив сценарію, а саме: вибрано найпростіший сюжет, невеликий за тривалістю. У першій постановці задіяно було два-три персонажі, які використовували прості віршики. Для такого театру не потрібні спеціальні костюми персонажів, тому використовувався підручний матеріал (борода, корона були

зроблені з паперу). Вихователь слідкував, щоб діти грали біля самого екрану. У такому театрі тіней діти не використовували міміку. Головне було – це вираження тіла, тобто у тіньовому театрі грало тіло. Репетиції відразу проводилися на екрані. Діти вчилися виконувати статичні і рухливі пози під час читання загадок і відгадок («зайчик», «ялинка», «цибуля» та ін.).

Дітям дуже сподобалися ігри з власною тінню. Залежно від напрямку променя від освітлювального приладу і розташування дитини відносно його (ближче або далі) виходили забавні тіні: величезні або маленькі. На перших порах діти просто грали, експериментували з власними тінями (у залі з освітлювальним приладом або на вулиці в сонячну погоду). Потім завдання ускладнювалися: дітям пропонувалося за допомогою тіні змалювати літературного персонажа, а згодом одна дитина повинна була загадати і показати героя, а останні діти відгадували.

Наступна тема 2.1. була присвячена «Роботі над постановкою вистави тіньового театру». Діти експериментальної групи виявили бажання поставити тіньову виставу «Ріпка, із задоволенням виготовляли силуети тіньового театру для вистави «Ріпка».

Для того, щоб казка сподобалася дошкільникам і справила на них певне враження, необхідна ретельна попередня підготовка. Обладнання тіньового театру нескладне: настільна лампа та екран, який було зроблено за допомогою батьків з паперової кальки розміром 30х40 см. Екран розмістили на столі. Лампу поставили на рівні рук дитини, яка сидить, і загородили картоном так, щоб світло не падало в очі глядачам. Під час показу діти-актори знаходилися між екраном і лампою.

Робота «за столом» включала:

- знайомство дітей зі змістом п'єси;
- колективне обговорення образів п'єси, конфліктів, взаємин між персонажами;
- ділення п'єси на епізоди, придумування їм назв. Переказ епізодів п'єси дітьми;

- розподіл і розучування ролей;
- роботу над окремими епізодами вистави з дітьми. Знаходження потрібних жестів, ходи, манери поведінки тіньових персонажів;
- роботу вихователя з ведучим над текстом, виразністю мови. Підшукування ведучим потрібних інтонацій, домагаючись виразності і чіткості мовлення; виявлення мовних характеристик персонажів (говорити плавно, розтягуючи слова; дуже швидко, емоційно; повільно, упевнено; сварливо, сердито та ін.);
- бесіду з групою «художників» (діти, які добре малюють, люблять майструвати) про персонажів, декорації, які потрібні для тіньової вистави та їх виготовлення.

Під час роботи «у вигородках» експериментатор разом із дітьми обговорювала опорні точки композиції на екрані (відповідно прикріплені виразні деталі декорацій); з дітьми-акторами обговорювалися мізансцени. Проводилось індивідуальне відпрацювання дітьми-акторами ляльководіння на екрані.

«Репетиції на екрані» проводилися таким чином:

- репетиції дітей-акторів на екрані окремих епізодів п'єси;
- репетиції дітей-акторів на екрані всієї вистави («прогони»);
- малювання афіші;
- виготовлення театральних «програм».

«Прем'єра вистави». До дня тіньової вистави експериментатор оформила стенд з фотографіями дітей, які приймали участь у підготовки до вистави. А в музичній залі повісили фото «акторів-дітей». Напередодні вистави намалювали також афішу, яскраві запрошення та програму з дійовими особами та виконавцями; «квитки», які в день перегляду вистави «продавав касир». Стільці у музичній залі розставили як у «залі для глядачів». Отже, глядачі – діти молодшого дошкільного віку дивилися виставу «Ріпка» у виконанні експериментальної групи.

Нам хотілось оцінити емоційний стан учасників вистави, бо саме він

показував, чи зацікавлені діти цією діяльністю, які почуття відчувають перед виставою. Наприклад, було виділено різні стани дітей перед виставою – «хвилююсь», «переживаю», «Я відчуваю, що раптом забуду слова». Але багато дітей визначали свій стан так: «не боюся», «не хвилююсь, бо впевнений у собі».

2.2. Тему «Враження після вистави» експериментатор почала із запитань до глядачів: «Чи сподобалась вистава?», «Що більше всього сподобалось?» та ін. Глядачам сподобалася тіньова вистава у виконанні старших дошкільників. Це було виражено у аплодисментах і квітах, які подарували дітям-акторам. Після вистави самі ж діти-актори говорили проте, що вони ще «хочуть виступати», їм «сподобалося виступати».

Перегляд і аналіз вистави дозволили зробити висновок, що діти експериментальної групи оволоділи засобами емоційної виразності, вміють їх використати в потрібний момент; стали виявляти більше творчості, в них проявився інтерес до театрального мистецтва. Було одержано матеріал, який дозволив порівняти знання дітей про тіньовий театр, вміння володіти різною інтонацією, ставлення дітей до самостійної театралізованої діяльності.

Підсумки реалізації програми. Як показала експериментальна робота, діти стали активніше брати участь у театралізованій діяльності. Навчилися самостійно програвати казки, придумувати свої. Навчилися домовлятися і розподіляти ролі між собою. Виявляти цікавість до читання нових казок. Опанували первинні навички тіньового театру. Діти стали креативно мислити і знаходити прості відповіді на складні питання.

Робота з педагогами включала консультацію для вихователів з організації та проведення тіньового театру з дітьми.

Отже, експериментальна програма «Чарівний світ театру тіней» показала, що використання театру тіней у роботі з дітьми допомагає їх розвитку. Саме ця програма дозволила реалізувати і розвинути творчі й емоційні можливості вихованців.

2.3. Порівняльний аналіз експериментальних даних з розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру.

На основі проведеної експериментальної роботи був проведений контрольний експеримент з метою визначення ефективності експериментальної методики та фактичних змін у творчих проявах старших дошкільників у театралізованій діяльності.

На контрольному етапі роботи ми провели діагностику, яку використовували на констатувальному етапі дослідження, але зміст завдань було дещо змінено. Ми побачили, що рівень розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи засобами тіньового театру підвищився. На контрольному етапі дослідження були використані ті ж методи, що і на етапі констатувального експерименту: бесіда з дітьми старшого дошкільного віку та тестування, а також анкетування вихователів.

Результати контрольного експерименту відображені в таблицях. Процес розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку складний, тому якісні зміни несуттєві.

Таблиця 2.7

Результати діагностики дітей експериментальної та контрольної групи за бесідою

І старша група						ІІ старша група					
№	Ім'я дитини	Бали			Під-сумок	№	Ім'я дитини	Бали			Під-сумок
		1-3	1-3	1-3				1-3	1-3	1-3	
1	Аделіна К.	1	2	1	4	1	Азіз А.	1	2	1	4
2	Амелія О.	1	1	2	4	2	Аліса К.	2	1	1	4
3	Артем Ч.	2	3	2	7	3	Артур Ч.	1	3	2	6
4	Асія А.	1	2	1	4	4	Вадим Т.	1	2	1	4
5	Ганна Г.	1	2	1	4	5	Валерія Ж.	1	2	1	4
6	Ганна Т.	2	1	2	5	6	Вікторія С.	2	1	2	5
7	Давид Д.	1	1	2	4	7	Вікторія Т.	1	1	2	4
8	Єгор Д.	1	3	3	7	8	Данило Ф.	1	3	3	7
9	Іван Б.	2	2	3	7	9	Дарина Д.	2	2	3	7
10	Ігор Г.	2	1	1	4	10	Дмитро К.	2	1	1	4
11	Йосип Т.	1	2	1	4	11	Дмитро М.	1	2	2	5

12	Кіра С.	1	1	2	4	12	Єва Г.	1	1	1	1
13	Максим К.	2	1	1	4	13	Кіра Б.	2	3	2	7
14	Максим Л.	1	2	1	4	14	Марія К.	2	1	3	6
15	Марія В.	2	3	1	6	15	Марк Б.	2	3	1	6
16	Марк Х.	3	2	2	7	16	Микита С.	3	2	1	6
17	Мілана А.	3	1	2	6	17	Олеся Ф.	1	1	1	1
18	Олександр Б.	1	1	2	4	18	Олексій Х.	2	1	2	5
19	Олексій Л.	2	1	1	4	19	Олексій Я.	1	3	2	6
20	Олена Б.	1	1	1	3	20	Руслан Б.	1	1	1	3
21	Олена Д.	1	3	1	5	21	Стефанія Х.	1	3	3	7
22	Софія Т.	1	1	3	5	22	Тимур М.	2	1	2	5

Аналіз бесіди з дітьми показав, що:

– з 22 дітей І групи (достатній рівень) 4 дітей (18%) і з 22 дітей ІІ групи (достатній рівень) 3 дитини (14%) передавали свої враження про тіньовий театр; приймають активну участь у показі театру на фланелеграфі, настільного та пальчикового театру;

– у 17 дітей (77%) І групи (середній рівень) і у 17 дітей (77%) ІІ групи (середній рівень) зафіксовано середній рівень мають правильне, але недостатньо чітке і повне уявлення про театр;

– 1 дитина, що складає 5% від числа дітей І групи і 2 дітей (9%) ІІ групи мають низький рівень.

Результати діагностики дітей старшого дошкільного віку за методикою В. Синельнікова і В. Кудрявцева «Сонце в кімнаті» представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Результати методики «Сонце в кімнаті» (В. Синельніков і В. Кудрявцев)

І старша група						ІІ старша група							
№	Ім'я дитини	Бали					№	Ім'я дитини	Бали				
		1	2	3	4	5			1	2	3	4	5
1	Аделіна К.				+		1	Азіз А.	+				
2	Амелія О.	+					2	Аліса К.			+		
3	Артем Ч.		+				3	Артур Ч.	+				
4	Асія А.					+	4	Вадим Т.		+			
5	Ганна Г.	+					5	Валерія Ж.		+			
6	Ганна Т.			+			6	Вікторія С.	+				
7	Давид Д.		+				7	Вікторія Т.				+	

8	Єгор Д.			+			8	Данило Ф.			+		
9	Іван Б.	+					9	Дарина Д.		+			
10	Ігор Г.		+				10	Дмитро К.					+
11	Йосип Т.					+	11	Дмитро М.	+				
12	Кіра С.	+					12	Єва Г.		+			
13	Максим К.				+		13	Кіра Б.	+				
14	Максим Л.				+		14	Марія К.				+	
15	Марія В.		+				15	Марк Б.		+			
16	Марк Х.				+		16	Микита С.	+				
17	Мілана А.		+				17	Олеся Ф.					+
18	Олександр Б.			+			18	Олексій Х.		+			
19	Олексій Л.					+	19	Олексій Я.		+			
20	Олена Б.		+				20	Руслан Б.	+				
21	Олена Д.		+				21	Стефа Х.			+		
22	Софія Т.	+					22	Тимур М.	+				
		22%	32%	14%	18%	14%			36%	32%	14%	9%	9%

Отримані результати з формованості творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку ми помістили у таблицю 2.9.

Таблиця 2.9

Рівні сформованості творчих здібностей дітей (у %)

Рівень творчих здібностей дошкільників	I старша ЕГ група (22 дитини)	II старша КГ група (22 дитини)
Високий рівень	3 (14%)	2 (9%)
Середній рівень	13 (59%)	12 (54%)
Низький рівень	6 (27%)	7 (32%)
Дуже низький рівень	-	1 (5%)

Як показав аналіз отриманих даних, старші дошкільники мають дуже низький та низький рівні творчих умінь. Кількість таких дітей складає відповідно 5% та 32% у II старшій контрольній групі. У експериментальній групі залишився лише низький рівень (27%). Збільшився середній і високий рівень (14% і 59%) у експериментальній групі. У контрольній групі збільшився лише середній рівень (54%).

Проведена дослідно-експериментальна робота засвідчила, що зміни в сформованості театралізованої діяльності у дітей експериментальної групи в сторону її зростання відбуваються, коли вихователь здійснює цілеспрямовану

та систематичну роботу, сам виявляє творчість і навчає цього дітей. При цьому важливо організувати роботу таким чином, щоб повсякденно брати до уваги індивідуальні особливості дітей старшого дошкільного віку, їх зацікавленість, існуючі уміння і навички, які необхідні для вияву творчості.

Навчання дітей контрольної групи здійснювалося цілеспрямовано, відповідно до вимог чинної освітньої Програми «Дитина в дошкільні роки», але без спеціального навчання театральним умінням. Під час самостійної художньої діяльності дошкільники розігрували сценки з добре відомих казок, віршів, пісень, використовуючи різні види театру, крім тіньового; малювали декорації за відомими казками та спеціальні завдання творчого характеру не вводились.

Результати контрольних зрізів контрольної групи, порівняно з даними експериментальної групи, значно нижчі, хоча певне зростання в розвитку здібностей старших дошкільників відмічається, оскільки навчання здійснювалося в рамках «Програми». Але діти не одержали додаткової можливості для формування готовності до театралізованої діяльності, оскільки була відсутня спеціальна методика, яка активізує ці прояви. Це виявилось на результатах, одержаних у ході контрольного зрізу.

Наявність знань про тіньовий театр і сама театралізована діяльність виступала, звісно, об'єктивним показником впливу запропонованої методики на уявлення і діяльність дітей. Разом із тим сам факт особливої уваги вихователя (експериментатора) до цієї діяльності виявив позитивний вплив на покращення знань про театр і дитячу театралізовану діяльність. Тому ми вважали за необхідне проаналізувати рівень тих новоутворень, які могли відбуватися під впливом дослідно-експериментальної роботи. Таким новоутворенням, враховуючи характер ігрової діяльності, може бути уява.

Дійсно, як визначають психологічні теорії (І. Бех, В. Давидов, О. Д'яченко, О. Кононко, І. Зязюн, О. Запорожець, Д. Ельконін та інші), а також педагогічні дослідження (Н. Ветлугіна, Н. Михайленко, Л. Фурміна та інші), уява виступає тим феноменом, який визначає якість будь-якої ігрової

діяльності, особливо театралізованої.

Для визначення рівня розвитку продуктивної уяви нами були проведені контрольний зріз у групі експериментальній і контрольній на тему **«Скульптури, які створені за допомогою тіні і світла».**

Відомо, що розважаючись з тінями звичайних предметів зі столу, можна добитися дивовижних результатів. До цього висновку прийшов бельгійський режисер і художник Вінсент Баль. Сидячи за столом, він зауважив, що тінь від чашки схожа на маленького слона, і доповнив силует декількома лініями. Кожна ілюстрація художника розігрує цікаву сценку, для створення якої потрібні лише предмет і правильне освітлення. Завдання «художників тіней» – не тільки організувати перетворення предметів при правильному світлі, а й подати осмислену ідею – щось, над чим людина може подумати.

Для того, що людина стала творчою, на думку дослідників, необхідно приділяти більше уваги творчому піднесенню дітей старшого дошкільного віку. Варто повсякденно розширяти досвід дітей, створюючи сильну основу для їх творчої діяльності. Дошкільники повинні навчитися створювати за допомогою уяви образи, які складаються з різних частин.

Як вважають дослідники, дитина, яка багато знає про навколишнє середовище, розбирається у предметах оточуючої дійсності, виросте творчою особистістю. У такої дитини буде добре розвинута творча діяльність, творча уява. Вона виросте творчою особистістю. Діти з великим інтересом слухали розповідь вихователя про те, що існують скульптури, які не обов'язково ліпити – їх можна створювати за допомогою тіні, світла.

Дошкільникам було запропоновано взяти столові прибори та завдяки тіні і світла перетворити їх у щось інше, домальовуючи за допомогою олівця.

Під час розглядання тіні, діти називали, що ще це могло бути («квітка», «машина», дерево» та ін.). Старші дошкільники домальовували тіні старанно. Вони хотіли, щоб за допомогою тіні на малюнках з'являлись інші зображення предметів, не схожі на ті, які вони бачили. На малюнках дітей

можна було побачити зміни не тільки у середині фігурок, а й за її межами. При різних поворотах аркуша, можна було бачити малюнок, тобто вони використовували кожен фігуру в різних ракурсах. Щоб створити скульптуру, яка показує багатозначну тінь, діти довго клацали вимикачем, підбирали деталі, змінювали їх місцями.

Проаналізувавши малюнки дітей, нами виділені образи, які є непідробленими та сяючими. Так, окремі елементи малюнків були старанно намальовані старшими дошкільниками (додаток 5). У більшості дітей намальовані образи не були новими, але деталі образів намальовані ретельно. Невелика кількість дітей намалювали правдиві та стандартні малюнки, не приділяючи уваги окремим деталям малюнка. Це свідчить про те, що у них недостатньо розвинена фантазія, творчість в образотворчій діяльності. Троє дітей не змогли нічого вигадати під час малювання. На їх малюнках було видно лише окремі лінії та штрихи чорного кольору.

Ступінь оригінальності визначалася за 4 типами рішення завдання на уяву:

1 тип – дитина нічого не створила за відведений для малювання час, намалювали лише окремі штрихи та лінії.

2 тип – дитина намалювала дуже прості й неоригінальні малюнки, не приділяла уваги промальовуванню деталей.

3 тип – зображені образи не були новими, але всі деталі малюнка опрацьовані докладно.

4 тип – дитина виділила образ, який є оригінальним та яскравим, точним; деталі малюнка ретельно опрацьовані.

Таблиця 2.10

**Результати методики
«Скульптури, які створені за допомогою тіні і світла»**

Тип рішення завдання	Експериментальна група		Контрольна група	
	початок	кінець	початок	кінець

1 тип	4	-	5	4
2 тип	15	10	14	13
3 тип	3	10	3	5
4 тип	-	2	-	-
Усього	22	22	22	22

Як видно з таблиці 2.10, у контрольній групі як на початку, так і на кінці експерименту перевагу мають 1 і 2 типи, які є достатньо примітивними. В експериментальній групі збільшилась кількість дітей, котрі виконують цю методику за 3 і 4 типом.

Отже, можна сказати, що методика «Скульптури, які створені за допомогою тіні і світла» показала суттєві зміни у дітей старшого дошкільного віку в розвитку психологічного процесу уяви в умовах використання експериментальної методики.

Висновки до другого розділу

Експериментальна робота складалася з трьох частин: констатувальний експеримент, формувальний експеримент і контрольний.

Констатувальний експеримент містив у собі діагностичні методики, проведення яких повинно було показати рівень творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в тіньовому театрі. Після проведення першого етапу експерименту був зроблений аналіз результатів роботи та розроблена програма з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру.

На формувальному етапі експерименту була складена програма «Чарівний світ театру тіней» для дітей старшого дошкільного віку та проведена за нею серія занять з дітьми з розвитку творчих здібностей засобами тіньового театру, бесіди, вирішувалися цікаві творчі завдання.

На етапі контрольного експерименту нами було повторно використано діагностичні методики та зроблені аналіз і висновки. Порівняльний аналіз констатувального та контрольного етапів експерименту показав, що в експериментальній групі, де була використана спеціальна програма, більшість дітей досягла бажаного рівня творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру.

Досвід роботи показав, що включення тіньового театру в роботу з дошкільниками збагачує їх життя: вводить в дивний світ казок тіней. Використання в роботі з дітьми тіньового театру позитивно впливає на процес навчання, сприяє вихованню і розвитку дошкільників. Дане положення можна вважати аксіомою, що не вимагає обґрунтування і доказів. Саме театр тіней дозволяє реалізувати і розвивати творчі й емоційні можливості дітей. Театральні здібності дітей у тіньовому театрі дозволяють дітям ставати акторами, художниками, режисерами – творцями свого власного театру. У старших дошкільників творчу уяву необхідно постійно розвивати. Діти поєднують у творчій театралізованій діяльності різноманітні події, вводять нових персонажів, вводять окремі фрагменти із сюжетів відомих казок.

Ефективність формування творчості у старших дошкільників у процесі театралізованої гри спричинено:

- конкретним змістом творчості;
- різноманітними завданнями, чіткою метою організації театралізованої діяльності;
- об'єктивними та суб'єктивними вимогами до формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено педагогічні умови розвитку творчих здібностей засобами тіньового театру, обґрунтовано та експериментально перевірено модель їх реалізації.

Теоретичне вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку творчих здібностей дошкільників засобами тіньового театру дозволило встановити, що дана проблема є актуальною в педагогічній теорії та практиці й вимагає подальшої теоретичної розробки, особливо для дітей старшого дошкільного віку.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури було конкретизовані поняття: «творчість», «дитяча творчість», «творчі здібності». Творчість – це процес створення суб'єктивно нового, заснованого на здатності породжувати оригінальні ідеї і використовувати нестандартні способи діяльності.

Про користь тіньового театру сьогодні говорять не лише педагоги, але і психологи. Беручи участь у тіньових іграх діти стають учасниками різних подій з життя людей, тварин, рослин, що дає їм можливість глибше пізнати навколишній світ. У дітей формується шанобливе ставлення один до одного: вони пізнають радість, пов'язану з подоланням труднощів спілкування, невпевненості в собі. Театральні тіньові ігри збагачують емоційну сферу дітей, вчать їх розуміти свої відчуття і по змозі управляти ними.

Для повноцінного розвитку дітей у тіньовому театрі необхідний науковий підхід до організації, змісту і методів роботи з дітьми. Тіньовий театр головним чином впливає на розвиток творчих здібностей дітей. Але також впливає і на дорослих, у даному випадку на педагогів. Це взаємообумовлений, взаємозв'язаний процес. Перш за все, це виражається в особливому відчутті, що не завжди усвідомлюється і фіксується самим педагогом. Але це відчуття, це нова професійна якість дає відчуття легкості, свободи, незалежності. А ще це розуміння, усвідомлення сенсу даної діяльності, а звідси – відчуття упевненості у власних силах. Адже будь-який

педагог повинен відчувати в собі ясність, силу й енергію. У сучасних умовах лише від педагогів залежить «бути» тіньовому театру в житті дитини або «не бути». Лише вони можуть доставити дітям ні з чим незрівняну радість залучення до театрального мистецтва.

Розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови для ефективності розвитку творчих здібностей засобами тіньового театру, а саме: використання словесних, безсловесних, зорових образів, об'єктів у просторі, а також ігрової методики театралізованої діяльності при проведенні етюдів буде сприяти створенню нових образів; робота над тіньовою виставою буде спонукати проявлення ініціативи і самостійності у виборі ролі, сюжету, засобів перетворення; надавати можливість для експериментування при створенні образу; тіньовий театр є не лише невичерпаним джерелом розвитку відчуттів, переживань та емоційних відкриттів дитини, але і дозволяє вирішувати багато педагогічних завдань, у тому числі розвиток художнього смаку, творчих здібностей, формування стійкого інтересу до театрального мистецтва.

Експериментальна робота складалася з трьох частин: констатувальний експеримент, формувальний експеримент і контрольний.

Констатувальний експеримент містив у собі діагностичні методики, проведення яких повинно було показати рівень творчих здібностей, їх знань про організацію тіньового театру.

На формувальному етапі експерименту було проведено цикл занять з розвитку творчих здібностей засобами тіньового театру.

Порівняльний аналіз констатувального та контрольного етапів експерименту показав, що в експериментальній групі, де були використані вищезазначені педагогічні умови, більшість дітей досягла бажаного рівня розвитку творчих здібностей засобами тіньового театру.

Список використаних джерел

1. Аматыєва О. П., Макарова Л. М. Театрально-ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави» 21-25 вересня 2010. С. 6–14.
2. Антіпіна Є. А. Театралізована діяльність дітей в дитячому садку: ігри, вправи, сценарії. М., ТЦ «Сфера», 2003. 110 с.
3. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі: [Пер. з рос. – 2 вид.] К. : Томіріс, 2002. 291 с.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / за ред. О. Л. Кононко. К. : Світич, 2009. 430 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богущ, К. : Видавництво МЦФЕР-Україна, 2012. 26 с.
6. Балацька Л. К. Уява в житті дитини. К. : Знання, 2004. – 46 с.
7. Барко В. І. Розвиток здібностей і творчого потенціалу. *Обдарована дитина*. 2005. №1. С. 27–32.
8. Біла І. М. До вершин педагогічної майстерності. *Дошкільне виховання*. 2010. № 10. С. 3–5.
9. Біла І. М. Експериментування – джерело творчості дошкільників // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2008. Т. 10. Ч. 4. С. 39–47.
10. Біла І. М. Конструювання як засіб розвитку творчості дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2010. № 5. С. 10–13.
11. Біла І. М. Особливості творчого конструювання дошкільників // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К. : 2007. Т.9. Ч.6. С. 51–58.
12. Біла І. М. Розвиток спостережливості дошкільника як передумова розвитку його творчої діяльності // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості: зб. наук. праць / за ред. В. О. Моляко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. С. 58–64.

13. Біла І. М. Творча конструкторологія в розумовій діяльності дошкільників. *Обдарована дитина*. 2010. № 9. С. 56–63.
14. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці : монографія. К. : Веселка, 2011. 431 с.
15. Ваганова Н. А. Як діти старшого дошкільного віку сприймають і розуміють поезію. *Обдарована дитина*. 2010. № 1. С. 35–41.
16. Вистави для малят / Авт.-упор. Г. В. Заренок. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 80 с.
17. Выготский Л. С. Психология развития ребёнка [Текст]. М. : Смысл, 2005. 512 с.
18. Гаврилюк С. Виховання естетичних почуттів дошкільників засобами театрального мистецтва // Пріоритети сучасної освіти і виховання в контексті завдань педагогічної науки. Івано-Франківськ, 2003. С. 19–21.
19. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. Донецьк : ТОВ «Лебідь», 2005. 128 с.
20. «Грайлик». Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник та ін. Вид. 2-ге, без змін. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 56 с.
21. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: 2-ге видання. Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
22. Єрмола А. М. Креативність в освітньому моніторингу. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 8. С.71–74.
23. Запрошуємо на виставу. *Розкажіть онуку*. 2003. № 21. 74 с.
24. Заренок Г. Вистави для малят. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 52 с.
25. Збірник наукових праць. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Вип. 25. Запоріжжя : ОІППО, 2002. 401с.
26. Золотухіна М. І. Основні фактори та умови розвитку творчих здібностей у дітей // Індивідуальний підхід до особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку в аврально-виховному процесі. Чернівці: Рута, 2000. С. 143–147.

27. Зязюн І., Крамушенко Л., Кривонос І. Педагогічна майстерність : підручник. К., Вища школа, 2004. 420 с.
28. Історичний досвід використання лялькового театру у вихованні особистості: веб-сайт. URL: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/104/17790-istorichnij-dosvid-vikoristannya-lyalkovogo-teatru-u-vixovanni-osobistosti.html> (дата звернення: 12.05.2020).
29. Карабаєва І., Ладивір С. Особливості розвитку уяви дітей. К. : Шкільний світ, 2008. 128 с.
30. Караманенко Т. Н. Кукольный театр в детском саду. М. : Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства Просвещения РСФСР, 1960. – 100 с.
31. Карасьова К., Піроженко Т. Світ дитячої гри. Шкільний світ, 2010.127 с.
32. Китайський театр тіней (фотоогляд). [Електронний ресурс] : веб-сайт. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/china/culture/kytajskeyj-teatr-tinej-fotoogljad-64329.html> (дата звернення: 08.02.2020).
33. Класифікація видів театралізованої діяльності. *Дитячий садок*. 2003. № 47. С. 12.
34. Клепиков О. І., Кучерявий І. Т. Основи творчості особи. К. : Вища школа, 2006. 296 с.
35. Клименко В. В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. К. : «Шкільний світ», 2001. 96 с.
36. Клименко В. В. Етапи розвитку творчості. *Психологічна газета*. 2007. № 2. С. 24–29.
37. Климович Л. Від творчого керівництва навчально-виховним процесом до творчості учня. *Відкритий урок*. 2004. № 7–8. С. 36–39.
38. Коваленко С. Колективні творчі справи в початковій школі. К. : Пік. світ, 2006. 127 с.
39. Ковальова В. Ф. Розвиток творчих здібностей дітей. *Обдарована дитина*. 2005. № 5. С. 18–21.

40. Компетентність педагога дошкільного навчального закладу у театралізованій діяльності: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. Л. М. Михайлової. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2012. 100 с.
41. Конструктивна творчість дошкільників / уклад. Н. О. Творогова. Харків : Вид. група «Основа», 2011. С. 106–160.
42. Корнієнко Н. Самосвідомість: гра в театр. К., 2002. 120 с.
43. Кошелева А. Д. Емоційний розвиток дошкільнят. К., 2003. 176 с.
44. Крамаренко С. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. № 5-6. С. 7–10.
45. Кузуб В., Фурто Н. Країна веселка: Розвиток творчої особистості у системі виховної роботи. *Початкова освіта*. 2007. № 15. С. 4–9.
46. Кузьменко В. У. Діагностика винахідливості дошкільника: основні методи та результати вивчення. *Обдарована дитина*. 2011. № 2. С. 60–65.
47. Кульчицька О. І. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2007. № 1. С. 42–44.
48. Кульчицька О. І. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. О. І. Кульчицька. *Обдарована дитина*. 2014. № 4. С. 14–28.
49. Кульчицька О. І. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. *Обдарована дитина*. 2000. № 1. С. 10–14.
50. Кульчицька О., Чорна Л. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2003. № 4. С. 13–28.
51. Куфко Н. Театралізовані ігри з дітьми дошкільного віку. *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2000. № 19-20. С. 3.
52. Макаренко Л. В. Вітаю тебе, театре! *Джміль*. 2004. № 2. С. 10–11.
53. Макаренко Л. В. Театр тіней у гуртковій роботі з першокласниками. *Мистецтво та освіта*. 2020. № 3(97). С. 46–52.
54. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 1. С. 2–5.

55. Моляко В. О. Творча конструкторологія (пролегомени) [Текст]. К. : Освіта України. 2007. 388 с.
56. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. № 6. С. 2–9.
57. Мухацька Божена. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. пед. наук: 13.00.08. К., 2001. 41 с.
58. Науменко Р. А. Моніторинг виявлення та розвитку інтелектуально та творчо обдарованої молоді у позашкільних закладах. *Обдарована дитина*. 2010. № 4. С. 57–63.
59. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Авт-упор. Бурова А. П. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 87 с.
60. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. Гавриш, Т. Панасюк, Т. Піроженко, О. Рогозянський, О. Хартман, А. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К. : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
61. Піроженко Т. О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу. Запоріжжя: МПС ЛТД, 2003. 168 с.
62. Поніманська Т. І. Творчі ігри. *Дошкільна педагогіка*. Київ, Академвидав, 2006. С. 326–354.
63. Приходько Ю. О. Розвиток відчуттів і сприймань у дітей дошкільного віку. : навч. посіб. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. 101 с.
64. Кулачківська С. Є., Ладивір С. О. Психічний розвиток дитини-дошкільника: навч. посіб. К. : Світич, 2004. 75 с.
65. Розвиток креативних здібностей у дітей дошкільного віку / упорядник: І. В. Молодушкіна. Х. Вид. група «Основа». 2012. 204 с.
66. Романовська Д. Методи та прийоми стимулювання творчої активності. *Психолог*. 2006. № 11. С. 13–16.

67. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посібник. К. : Либідь, 2001. 288 с.
68. Свята і театралізовані казки в дитсадку / Упоряд. І. Д. Летнянка. Тернопіль-Харків: Вид-во «Ранок», 2010. 112 с.
69. Семенов О. С. Творчо спрямована особистість старшого дошкільника: сутність та характерні особливості [Текст] // Наука і освіта: науково-практичний журнал / Серія: педагогіка і психологія. Одеса: ПНПУ, 2014. № 10/СХХVII. С. 190–194.
70. Сиротич Н. Б. Різновиди театральної ляльки – рукавички. *Вихователь – методист дошкільного закладу*. 2014. № 1(62). С. 56–57.
71. Сиротич Н. Б. Формування компетентності дітей дошкільного віку у сфері театральної освіти // Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. К. : Київський університет імені Бориса Грінченка 2014. С. 275–280.
72. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. К. : Мілені, 2006. 344 с.
73. Творчий розвиток особистості засобами мистецтва: Навчально-методичний посібник / за ред., передмова Н. Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2011. 280 с. С. 157.
74. Театралізована діяльність дошкільників. Художньо-естетичний розвиток / Упор. Л. А. Шик. Х. : Вид. група «Основа», 2011. 176 с.
75. Фантазії вихователя: ігри-драматизації; театралізована діяльність. *Дитячий садок*. 2004. № 35–36.
76. Федяєва В. Л. Проблеми творчості в історії української педагогіки // Збірник наук. праць. Пед. науки. Херсон : Айлайт, 2000. Випуск 12. С. 19–21.
77. Чарівна сила мистецтва: театральна діяльність. *Дитячий садок*. 2003. № 47. С. 28.
78. Чурилова Е. Г. Методика і організація театралізованої діяльності дошкільників та молодших школярів. М., ВЛАДОС, 2003. 160 с.

79. Український театр тіней показав на американському талант-шоу 3D-номер про війну : веб-сайт. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/17790-istorichnij-dosvid-vikoristannya-lyalkovogo-teatru-u-vixovanni-osobistosti.html>. (дата звернення: 21.01.2020).
80. Яковенко Л. В. Театралізовані казки. Х. : Вид. «Ранок», 2015. 35 с.

План проведення бесіди з дітьми старшого дошкільного віку

- 1.«Що таке театр?» .
- 2.«Чи подобається тобі театр і чому?».
- 3.«Ти любиш дивитися чи грати у театр?».
- 4.«Який театр тобі подобається?».
- 5.«У який театр ти любиш грати? Чому?».
- 6.«Що таке тіньовий театр?».
- 7.«Ти дивився виставу тіньового театру, чи приймав участь у тіньовій виставі?».
- 8.«Чи граєте ви у театр?».
- 9.«У яких виставах приймали участь?».

Діагностика універсальних творчих умінь дітей. Методика «Сонце в кімнаті» (В. Синельников, В. Кудрявцев)

Мета: виявлення здібностей дитини до перетворення «нереального» в «реальне» у контексті заданої ситуації шляхом усунення невідповідності.

Матеріал: картинка із зображенням кімнати, в якій знаходиться чоловічок і сонце; олівець.

Інструкція проведення. Експериментатор, демонструє дитині картинку: «Подивися уважно і скажи, що на картинці намальовано». Після перерахування деталей зображення, педагог дає таке завдання: «Однак, як бачиш, тут сонечко намальовано в кімнаті. Скажи, будь ласка, таке може бути чи художник тут щось наплутав? Спробуй виправити картинку так, щоб вона була правильною». Користуватися олівцем дитині не обов'язково, вона може просто пояснити словесно.

Обробка даних. У ході обстеження психолог оцінює спроби дитини виправити малюнок.

Обробка даних здійснюється за п'ятибальною системою:

1. Відсутність відповіді, неприйняття завдання («Не знаю, як виправити», «Картинку виправляти не потрібно») – 1 бал.
2. Формальне усунення невідповідності (стерти, зафарбувати сонечко – 2 бала.
3. Змістовне усунення невідповідності:
 - а) проста відповідь (намалювати в іншому місці – «Сонечко на вулиці») – 3 бали.
 - б) складна відповідь (переробити малюнок – «Зробити з сонечка лампу») – 4 бали.
4. Конструктивна відповідь (відокремити невідповідний елемент від інших, зберігаючи його в контексті заданої ситуації («Картинку зробити», «Намалювати вікно», «Посадити сонечко в рамку» і т.д.) – 5 балів.

Шановні вихователі!

Вашій увазі представлено анкетування з проблеми розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами тіньового театру.

Будь-ласка, уважно прочитайте питання та дайте відповіді:

1. «Що, на Вашу думку, є «творчість» і «креативність»?» _____
2. «Як Ви вважаєте, яку роль відіграє театр у сучасному житті людини?» _____
3. «Яку роботу Ви проводите з розвитку творчих здібностей дітей засобами театру?» _____
4. «З якими видами театру Ви знайомите дітей своєї групи?» _____
5. «Які види театру є у Вашій групі?» _____
6. «Чи знайомите Ви дітей з тіньовим театром та з якими формами?» _____
7. «Як Ви вважаєте, яку роль відіграє тіньовий театр у житті дитини?» _____
8. «Чи залучаєте Ви дітей до участі в тіньовому театрі? Якщо «ні», то чому?» _____
9. «Що заважає Вам використовувати тіньовий театр у своїй роботі?» _____

Щиро дякуємо за приділену увагу!

